

Opinnäytetyö (AMK)
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipalvelutyö
2015

Davood Avanloo ja Shieva Khakpoor

KOHTI ASUKKAIDEN ITSEMÄÄRÄÄMISOIKEUDEN TOTEUTUMISTA

– työntekijöiden näkökulmia
itsemääräämisoikeudesta kehitysvammaisten
asumisyksiköissä

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma | Sosiaalipalvelutyö

Syksy 2015 | 54 sivua

Ohjaaja: Outi Kivinen

Davood Avanloo ja Shieva Khakpoor

KOHTI ASUKKAIDEN ITSEMÄÄRÄÄMISOIKEUDEN TOTEUTUMISTA

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, millaisia kokemuksia ja mielipiteitä työntekijöillä on kehitysvammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeudesta ja sen toteutumisesta arjen toiminnoissa. Työn tarkoituksena oli myös tuoda esille työntekijöiden ehdotuksia siitä, miten kehitysvammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeuden toteutumista voitaisiin parantaa. Tutkimukseen osallistui kolme Turun kaupungin vammaispalveluiden yksikköä, jotka tarjoavat asumispalveluita kehitysvammaisille henkilöille. Tutkimuksen aineisto hankittiin haastattelemalla yhteensä kuutta työntekijää ja saatu aineisto analysoitiin aineistolähtöistä sisällönanalyysiä käyttäen. Opinnäytetyömme teoreettinen viitekehys muodostuu käsitteistä kehitysvammaisuus, kehitysvammaisten henkilöiden asumispalvelut ja itsemääräämisoikeus.

Työntekijöiden mukaan itsemäärääminen on jokaisen ihmisen perusoikeus, jolla on suora myönteinen vaikutus ihmisen hyvinvointiin. Kehitysvammaisten henkilöiden itsemääräämisen toteutumiseen vaikuttaviksi tekijöiksi nähtiin kehitysvamman aste ja toimintakyky.

Tutkimuksesta saaduista tuloksista kävi keskeisesti ilmi se, että asumisyksiköiden asukkaat saavat pääsääntöisesti itse määrätä omaan arkielämään liittyvistä asioista. Työntekijät pyrkivät kehittämään asiakaslähtöisiä toimintatapoja, jotta asukkaiden osallisuutta päätöksentekoon ja toimijuuteen voitaisiin vahvistaa heidän arjessaan. Työntekijöiden ammatillisen osaamisen kehittäminen nähtiin merkittävänä tekijänä asukkaiden itsemääräämisoikeuden toteutumisen edistämiseksi.

Työntekijöiden mielestä asumisyksiköiden asukkaiden itsemääräämisoikeuden parantamiseen vaikuttavia tekijöitä olivat: henkilökunnan asenne, koulutus ja resurssit, työyhteisön toimintatavat ja asukaspalaverit.

ASIASANAT:

Kehitysvammaiset, itsemääräämisoikeus, asumispalvelut

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Degree Programme in Social Services | Bachelor of Social Services

Autumn 2015 | 61 pages

Supervisor: Outi Kivinen

Davood Avanloo and Shieva Khakpoor

TOWARDS THE SELF-DETERMINATION OF THE RESIDENTS BEING FULFILLED

The aim of this thesis was to find out what kinds of experiences and opinions do the staff have of the self-determination, and its realization in the everyday activities of the mentally retarded. Furthermore the purpose was to present staff suggestions how the self-determination could be improved. Three Turku City units of the services of the mentally retarded, that give residential services to mentally retarded took part in the study. The material was acquired by interviewing all in all six members of the staff, and the material acquired was analysed by utilizing data-driven content analysis. The theoretical frame of reference comprises of the concepts mentally retarded, the residential services of the mentally retarded, and self-determination.

According to the employees, self-determination is a basic right of every individual, and it has a direct effect on his/her well-being. The grade of the mental retardation and the ability to cope with everyday situations were seen as the factors determining the realisation of self-determination of the mentally retarded.

The results from the study show, in essence, that the residents in residential units can principally self-determine the facts concerning their everyday life. The staff try to develop client based action models, in order to strengthen their partaking in decision making and operating in their everyday life. The professional skills of the staff was seen as an important factor in promoting the residents' self-determination.

According to staff the factors in promoting the self-determination of the residents' of the residential unit, were attitudes of the staff, education and resources, the operational model of the work community, and residential meetings.

KEYWORDS:

Mentally retarded, self-determination, residential services

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
2 KEHITYSVAMMAISUUS	6
2.1 Kehitysvammaisuus lääketieteen näkökulmasta	6
2.2 Kehitysvammaisuus toimintakyvyn näkökulmasta	7
2.3 Kehitysvammaisuus sosiaalisesta näkökulmasta	8
3 KEHITYSVAMMAISTEN PALVELUJÄRJESTELMÄ	9
3.1 Asumispalvelujen järjestäminen	10
3.2 Kehitysvammaisuus ja asuminen	10
3.3 Turun kaupungin vammaispalvelujen asumispalvelut	12
4 ITSEMÄÄRÄÄMISOIKEUS	13
4.1 Kehitysvammaisuus ja itsemääräämisoikeus	14
4.2 Itsemääräämisoikeus ja elämänlaatu	15
4.3 Kehitysvammaisten itsemääräämisoikeuden erityispiirteet	16
4.4 Itsemääräämisen toteutumisen edellytykset	17
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	21
5.1 Opinnäytetyön tavoite ja tutkimustehtävät	21
5.2 Opinnäytetyön tutkimusmenetelmä	21
5.3 Tiedonkeruu	22
5.4 Aineiston analyysi	24
5.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	25
6 TUTKIMUSTULOKSET	26
6.1 Asumisyksiköiden taustatiedot	26
6.2 Kehitysvammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeus	27
6.3 Itsemääräämisoikeuden toteutuminen asumisyksiköiden arjessa	31
6.4 Asukkaiden itsemääräämisoikeuden parantaminen	36
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	40
8 POHDINTA	43
LÄHTEET	48

LIITTEET

- Liite 1. Tutkimuslupa
- Liite 2. Saatekirje haastateltaville
- Liite 3. Teemahaastattelurunko
- Liite 4. Suostumuskirje

1 JOHDANTO

Itsemääräämisoikeus on mietityttänyt pitkään meitä molempia omien työkokemuksiemme pohjalta. Olemme samaa mieltä kuin lääketieteen sosiologi Päivi Topo (2013), että itsemääräämisoikeus on yksi lukuisista asioista, jotka eivät koskaan tule valmiiksi. Siksi valitsimme opinnäytetyömme aiheeksi kehitysvammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeuden.

Tutkimuksen aiheen valintaan vaikuttivat myös omat kokemuksemme ja kiinnostuneisuutemme kehitysvammaistyöstä. Pyrimme kehittämään opinnäytetyöprosessin aikana ammattitaitoamme ja samalla hyödyntämään koulutustamme ja kokemustamme tämän asiakasryhmän hyväksi.

Tutkimusaiheen pohjalta rajoitettiin aihe kehitysvammaisiin asiakkaisiin, jotka asuvat kolmessa Turun kaupungin vammaispalveluiden asumisyksikössä. Opinnäytetyössämme pyrimme tuomaan esiin näiden asumisyksiköiden työntekijöiden kokemuksia ja mielipiteitä asukkaiden itsemääräämisoikeudesta ja sen toteutumisesta asumisyksikköjen arjessa. Tutkimuksen tarkoituksena oli myös nostaa esiin työntekijöiden ehdotuksia asukkaiden itsemääräämisoikeuden parantamiseksi.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena ja aineistonkeruumenetelmänä käytettiin yksilömuotoisia teemahaastatteluja, joihin osallistui yhteensä kuusi asumisyksiköiden työntekijää. Litteroitu aineisto analysoitiin aineistolähtöistä sisällönanalyysiä käyttäen.

Opinnäytetyömme teoreettinen viitekehys muodostuu käsitteistä kehitysvammaisuus, kehitysvammaisten henkilöiden asumispalvelut ja itsemääräämisoikeus.

2 KEHITYSVAMMAISUUS

Kehitysvammalain 1 §:n mukaan kehitysvammainen on henkilö, jonka kehitys tai henkinen toiminta on estynyt tai häiriintynyt synnynnäisen tai kehitysiässä saadun sairauden, vian tai vamman vuoksi. (Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 519/1977.)

Kehitysvammaisuutta voidaan tarkastella ja määritellä usealla eri tavalla. Perinteisesti kehitysvammaisuutta on tarkasteltu lääketieteen näkökulmasta. Sen rinnalla on pitkään ollut toimintakyvyn näkökulma, jossa pohditaan ihmisen valmiuksia selviytyä eri ympäristöissä. Myös viime vuosina on voimistunut erityisesti sosiaalinen näkökulma. Siinä muistutetaan, että vamman sijaan ihmisten mahdollisuuksia rajoittavat usein erityisesti riippuvuus muista ihmisistä, ennakkoluulot ja syrjintä. (Verner 2014a; Kaski ym. 2012, 15.)

Kehitysvammaisuuden erilaisten määritelmien tehtävänä on auttaa huomioimaan ihmisen erityistarpeita. Niiden avulla on mahdollista saada tiettyjä palveluita ja yhteiskunnan tukitoimia. Ihmistä ei voi kuitenkaan kuvata täysin minkään määritelmän kautta vaan jokainen tulee huomioida ennen kaikkea ainutlaatuisena yksilönä tarpeineen ja toiveineen. Vamma on yksi henkilöä luonnehtiva asia. Se ei kuitenkaan aina ole edes kovin merkittävä asia. Kehitysvamma rajoittaa vain osaa ihmisen toiminnoista. Ihmisillä on erilaisia vahvuuksia ja kykyjä ja jokaisen tuleekin saada tukea löytääkseen omat mahdollisuutensa. (Malm ym. 2012, 12; Verner 2015.)

2.1 Kehitysvammaisuus lääketieteen näkökulmasta

Maailman terveysjärjestön (WHO) tautiluokitus ICD-10:n mukaan älyllinen kehitysvammaisuus on tila, jossa henkisen suorituskyvyn kehitys on estynyt tai epätäydellinen. Puutteellisesti kehittyneitä ovat erityisesti kehitysiässä ilmaantuvat taidot eli yleiseen älykkyystasoon vaikuttavat älylliset, kielelliset, motoriset ja sosiaaliset taidot. Tämän luokituksen mukaan älyllinen kehitysvammaisuus voi esiintyä yksinään tai minkä tahansa fyysisen tai psyykkisen tilan kanssa yhdessä. (Kaski ym. 2012, 16.)

Lääketieteen näkökulma on kuitenkin osoittautunut liian yksipuoliseksi näkökulmaksi keskittyessään tarkastelemaan pelkästään vammaa tai sairautta ja jättäessään muut ihmisen toimintakykyyn vaikuttavat tekijät huomiotta. (Malm ym. 2012, 9.)

2.2 Kehitysvammaisuus toimintakyvyn näkökulmasta

Maailman vanhin kehitysvamma-alan järjestö (AAIDD) tarkastelee älyllistä kehitysvammaisuutta toiminnallisesta näkökulmasta. AAIDD:n määritelmän mukaan kehitysvammaisuus tarkoittaa tämänhetkisen toimintakyvyn huomattavaa rajoitusta. Toimintakyvyn näkökulmassa on kysymys yksilön ja ympäristön välisestä suhteesta. Ihmisen toimintakyky näyttäytyy erilaisena eri ympäristöissä, esimerkiksi kotona, töissä ja vapaa-aikana. Vaikeudet kehitysvammaisen arjessa johtuvat usein siitä, että hänen oma toimintakykynsä on ristiriidassa ympäristön asettamien vaatimusten kanssa. Toimintakyvyllä tarkoitetaan kykyä toimia tilanteen ja ympäristön olosuhteiden vaatimalla tavalla. Kun kehitysvammaisen henkilön toimintakyky ei riitä ympäristössä toimimiseen, hän tarvitsee tukea, ohjausta tai auttamista. (Kehitysvammaliitto ry 1995, 7; Verner 2014 b; Kaski ym. 2012, 16.)

Maailman terveysjärjestön luokituksen mukaan älyllisesti kehitysvammaisia ovat ne, joiden älykkyydosamäärä (ÄO) on noin 70 tai pienempi. Älykkyydosamäärä määritellään psykologisin testein ja sen rinnalla usein käytetään älykkyydosikä (ÄI) käsitettä. Normaaliksi älykkyydosamääräksi katsotaan 100, jossa älykkyydosikä on sama kuin oikea ikä. Luokitus jakaa älyllisen kehitysvammaisuuden älykkyydosamäärän perusteella lievään (ÄO 50–69), keskivaikeaan (ÄO 35–49), vaikeaan (ÄO 20–34) ja syvään (ÄO alle 20) (Taulukko 1.). Lievä älyllinen kehitysvamma ilmenee esimerkiksi eriasteisina oppimisvaikeuksina. Lievästi kehitysvammaisen saattaa tarvita tukea ja ohjausta esimerkiksi asioimisessa, tarvitsemiensa palveluiden hankkimisessa sekä työllistymisessä. Keskivaikeasti kehitysvammaiset aikuiset tarvitsevat tukea asumisessa sekä ohjausta työssä. Vaikea tai syvä älyllinen kehitysvamma aiheuttaa yksilölle ympärivuorokautisen

valvonnan, jatkuvan tuen, ohjauksen tai hoivan tarpeen. (Kaski ym. 2012, 17–21.)

Älyllisen kehitysvammaisuuden aste	Älykkyydosamäärä (ÄO)	Älykkyyssikä (ÄI)
Lievä	50–69	9-11 vuotta
Keskivaikea	35–49	6-8 vuotta
Vaikea	20–34	3-5 vuotta
Syvä	Alle 20	Alle 3 vuotta

Taulukko 1. Älyllinen kehitysvammaisuus, Maailman terveysjärjestön (WHO) mukaan.

2.3 Kehitysvammaisuus sosiaalisesta näkökulmasta

Sosiaalinen näkökulma tarkastelee kehitysvammaisuutta sen sosiaalisen ja kulttuurisen ympäristön kautta, jossa kehitysvammainen henkilö elää. Kehitysvammaisuuteen suhtaudutaan eri tavalla eri kulttuureissa. Tähän voi lisätä vielä kehitysvammaisen henkilön oman kokemuksen siitä, miten hän itse kokee oman tilanteensa. Sosiaalinen näkökulma muistuttaa, että kehitysvammainen henkilö on pohjimmiltaan samanlainen ihminen kuin kaikki muutkin. (Seppälä & Rajaniemi 2013.)

Kehitysvammaisuuden sosiaalinen näkökulma tai malli korostaa sitä, että jostain ihmisen ominaisuudesta tulee vammaisuutta yhteiskunnan asettamien esteiden ja asenteiden kautta. Esimerkiksi liikuntavamman tuomiin rajoitteisiin vaikuttaa se, kuinka hyvin pyörätuolilla pääsee kulkemaan rakennuksiin ja miten pyörätuolia käyttävään henkilöön suhtaudutaan. (Seppälä & Rajaniemi 2013.)

Kehitysvammaisuuden sosiaalisen mallin mukaan sopeutuminen ei ole vammaisten vaan yhteiskunnan ongelma. Ongelmien ratkaisuksi ympäristö tulisi muokata sellaiseksi, että vammaisen on luontevaa toimia siinä sen sijaan, että lähtökohta olisi yksilön muokkaaminen yhteiskuntaan sopivaksi. Tämä malli on usein lähtökohtana erilaisissa vammaispoliittisissa ohjelmissa. Näiden ohjelmien pyrkimyksenä on poistaa epäkohtia vammaisten henkilöiden sosiaalisessa tai fyysisessä ympäristössä. (Malm ym. 2012, 11-12; Seppälä & Rajaniemi 2013.)

3 KEHITYSVAMMAISTEN PALVELUJÄRJESTELMÄ

Kehitysvammaisella henkilöllä on oikeus saada vammaisuutensa perusteella etuuksia ja palveluita toimeentulonsa, kotona asumisen, arjessa toimeentulemisen ja toimintakyvyn turvaamiseksi. Tukitoimin ja palveluin pyritään poistamaan niitä esteitä, joita henkilölle vammastaan aiheutuu. Tavoitteena on tukea henkilön toimintakykyä ja omatoimisuutta sekä helpottaa selviytymistä jokapäiväisessä elämässä. Kehitysvammaisen henkilön palvelujen tarpeet ovat moninaisia, siksi palvelun tulisi kohdistua yksilöön kokonaisvaltaisesti. (Kvtl 2015a; Vernerin 2013; Eriksson 2008, 130.)

Kehitysvammaisille henkilöille järjestetään palvelut ensisijaisesti yleislainsäädännön turvin, esim. päivähoitolain, perusopetuslain, kansanterveys- ja erikoissairaanhoidon lain. Silloin kun peruspalvelut eivät ole riittäviä, turvataan palvelut sosiaalihoitolain, vammaispalvelulain tai kehitysvammaisten erityishuoltona annettavan lain mukaan. (Huurre & Kiiski 2011, 3)

Vammaispalvelulain tarkoituksena on edistää vammaisen henkilön edellytyksiä elää ja toimia yhdenvertaisena jäsenenä muiden yhteiskunnan toimijoiden kanssa sekä ehkäistä ja poistaa vamman tai vammaisuuden aiheuttamia haittoja ja esteitä. Kunnat ovat vastuussa siitä, että vammaisille järjestetään heidän tarvitsemansa palvelut ja tukitoimet sisällöltään sellaisina kuin vammaisen yksilöllinen tarve vaatii. (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 380/1987, 1 §.)

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta eli kehitysvammalaki on vammaispalvelulain ohella toinen tärkeä vammaisten palveluja ohjaava säädös. (Ihalainen & Kettunen 2012, 193.) Jos vammaispalvelulain mukaiset palvelut eivät ole riittäviä tai sopivia, kehitysvammaisilla henkilöillä on oikeus saada kehitysvammalain mukaisia palveluita (Kvtl 2015b.)

3.1 Asumispalvelujen järjestäminen

Asumispalvelut ovat sosiaalihoitolain (1301/2014,14§) mukaisia sosiaalipalveluja, joiden järjestämisestä vastaa kunta. Sosiaalihoitoasetuksen (607/83) 10 §:n mukaan asumispalveluja järjestetään palveluasunnoissa ja tukiasunnoissa, joissa henkilön itsenäistä asumista tai siirtymistä itsenäiseen asumiseen tuetaan sosiaalityöllä ja muilla sosiaalipalveluilla. (Sosiaalihoitolaki 1301/2014.)

Sosiaali- ja terveysministeriö aloitti 1990-luvun alkupuolella kehitysvammaisia koskevan palvelurakennemuutoksen, jonka tavoitteena oli laitoshuollon purkaminen, palvelurakenteen kehittäminen avohuoltopainotteiseksi ja kotona asumisen tukeminen. Sen seurauksena kehitysvammaisten palvelujärjestelmässä onkin tapahtunut muutos avopalvelujen suuntaan. (Viitala ym. 2007, 7.)

Kehitysvammaisten ihmisten asumisessa 2000-luvulla on painotettu yhä enemmän asumisen yksilöllisyyttä. Kun kehitysvammaisen ihminen muuttaa pois laitoksesta, on tärkeää löytää hänelle sopiva asunto ja suunnitella tukiverkosto ja palvelut vastaamaan hänen tarpeitaan ja toiveitaan. Valtioneuvosto julkisti tammikuussa 2010 ohjelman kehitysvammaisten ihmisten asumisesta ja laitoshoidon hajauttamisesta. Ohjelma vahvistaa entisestään yksilöllisyyttä ja sen tärkeyttä kun suunnitellaan asumispalveluita. (Ekmark ym. 2010, 5.)

3.2 Kehitysvammaisuus ja asuminen

Kehitysvammaiset henkilöt saavat asumispalveluita useiden eri lakien perusteella. Sosiaalihoitolain (1301/2014) 21 §:n mukaan asumispalveluja järjestetään henkilöille, jotka erityisestä syystä tarvitsevat apua tai tukea asumisessa tai asumisensa järjestämisessä. Asumispalveluja toteutettaessa on huolehdittava siitä, että henkilön yksityisyyttä ja oikeutta osallistumiseen kunnioitetaan ja hän saa tarpeenmukaiset kuntoutus- ja terveydenhuollon palvelut. (Sosiaalihoitolaki 1301/2014.) Jos vammaisen henkilö ei

sosiaalihuoltolain perusteella saa riittävän kattavia ja monipuolisia palveluja ja tukitoimia, niin silloin ne turvataan vammaispalvelulain tai kehitysvammalain mukaisina. (STM 2003, 46.)

Kehitysvammaisille henkilöille, jotka tarvitsevat asumispalveluja, on monenlaisia asumismahdollisuuksia. Vaihtoehtoja on itsenäisestä asumisesta laitoshoitoon ottaen huomioon kehitysvammaisen henkilön avun, hoidon ja ohjauksen tarve päivittäisissä toiminnoissa. Palveluasuminen on asumismuoto, joka on tarkoitettu ihmisille, jotka puutteellisen toimintakyvyn vuoksi tarvitsevat jatkuvaa päivittäistä apua ja tukea. Laitoshoittoa annetaan henkilölle, jolle ei voida järjestää hänen tarvitsemaansa ympärivuorokautista hoitoa kotona tai palveluasunnossa. (Niemelä & Brandt 2008, 37–38; STM 2015.)

Kehitysvammaisten henkilöiden laitoshuollon ulkopuolisista asumismuodoista puhuttaessa ovat käyttöön vakiintuneet käsitteet tuettu, ohjattu ja autettu asuminen, riippuen asumisen tukipalvelujen määrästä ja järjestämistavasta. Avohuollon eri asumismuodoissa tarvittava henkilökunta ja muut voimavarat määräytyvät niissä asuvien henkilöiden yksilöllisten ominaisuuksien mukaan. (Niemelä & Brandt 2008, 38; Kaski ym. 2012, 158.)

Tuettu asuminen mahdollistaa kehitysvammaisen henkilön itsenäisen toiminnan. Tuetulla asumisella kehitysvammaisen asuu omassa asunnossaan. Asunto voi olla vuokra-asunto, joka on esimerkiksi kunnan, asukkaan tai hänen sukulaistensa omistama. Tuettuun asumiseen voidaan siirtyä portaittain kotoa tai laitoksesta. Henkilö, jolla on lievä kehitysvamma ja joka kykenee itsenäisempään elämään, voi asua tuetussa asunnossa. Asukas huolehtii itsenäisesti asunnon päivittäisestä kunnossapidosta ja siivouksesta. Hän pystyy myös huolehtimaan ruokailustaan ja ostoksista, mutta ongelmatilanteissa hänellä on käytössään tukihenkilö, joka auttaa ja ohjaa. (Kaski ym. 2012, 158; Niemelä & Brandt 2008, 39.)

Ohjattu asuminen on tarkoitettu sellaiselle kehitysvammaiselle henkilölle, jotka tarvitsee jonkin verran jatkuva huolenpitoa. Ohjatussa asumisessa asuu keskiasteisesti kehitysvammaisen henkilö, jonka muut vammat ovat lieviä.

Asukas selviää monista asioista itsenäisesti, mutta kuitenkin tarvitsee tukea päivittäistoiminnoissaan varsinkin aamuisin, iltaisin ja tietyissä tilanteissa sekä vapaa-aikana. Ohjatussa asumisessa henkilökunta on paikalla vain päivisin. (Kaski ym. 2012, 158; Niemelä & Brandt 2008, 39.)

Autettu asuminen on tarkoitettu kehitysvammaisille henkilöille, jotka tarvitsevat jatkuvasti henkilökunnan apua, siksi henkilökunta on paikalla ympäri vuorokauden. Asukkaat ovat usein monissa päivittäisissä toiminnoissaan avun tarpeessa tai täysin riippuvaisia henkilökunnan avusta. Asukkaiden perushoidon lisäksi otetaan huomioon asukkaiden yksilölliset tarpeet ja kuntoutumismahdollisuudet. Tavoitteena on usein luoda edellytykset ohjattuun asumiseen, mutta asuntola voi olla myös pysyvä koti kehitysvammaiselle henkilölle. (Kaski ym. 2012, 158; Niemelä & Brandt 2008, 39.)

Asumismuodosta riippumatta asukkaat noudattavat yleensä työviikon mukaista elämänrytmiä. Asumispalvelumuodon peruseriaate on se, että kehitysvammaisen henkilön tulee voida elää mahdollisimman tavallista ja täysipainoista elämää omassa kodissaan. Tavoitteena on asukkaan mahdollisimman itsenäinen selviytyminen arjessa kuntoutumisen mahdollisuudet huomioon ottaen. Asumisympäristö tällaisessa yksikössä on yleensä luotu hyvin kodinomaiseksi, laitospaisuutta on pyritty vähentämään kaikin tavoin. Asukkaalla on yksikössä oma huone, joka on sisustettu hänen tarpeittensa mukaan. Joissakin on oman vessan lisäksi myös keittiötila. Asumisyksikössä pyritään kuitenkin viettämään tavallista kodin arkea. Arki kuluukin kaikenlaisten askareiden parissa. Yhteisessä olohuonetilassa voidaan lukea, katsoa televisiota, olla tietokoneella tai seurustella muiden asukkaiden kanssa. Asuntolan työntekijät avustavat asukkaitaan arkielämään kuuluvissa asioissa silloin, kun apua tarvitaan. (Eriksson 2008, 101, 107; Kaski ym. 2012, 158.)

3.3 Turun kaupungin vammaispalvelujen asumispalvelut

Turussa kehitysvammaisille tarkoitetuista asumispalveluista ohjeistavat Paletin (ent. aikuisten erityisneuvola) sosiaalityöntekijät, jotka palvelevat vuosittain 550

- 570 henkilöä. Paletin kuntoutustyöryhmä arvioi yhdessä asiakkaan ja hänen omaistensa kanssa soveltuvaa asumisvaihtoehtoa. Yksilöllistä palvelutarvetta arvioitaessa otetaan huomioon kehitysvammaisen henkilön toimintakyky sekä avun, hoidon ja ohjauksen tarve päivittäisissä toiminnoissa. (Huurre & Kiiski 2011, 4,6.)

Pitkäaikaisessa asumispalvelussa asuu noin 330 kehitysvammaista aikuista. Noin 30 henkilöä tarvitsee asumispalvelua 1–3 vuoden sisällä. Lisäksi tarvitaan uusia asumispalveluja laitoshoidosta muuttaville asiakkaille. Suurin osa asumispalveluista hankitaan ostopalveluna. Asumispalvelujen kilpailutuksen myötä Turkuun on tullut ja on tulossa uusia asumisyksiköitä, ja tämä on helpottanut jonottavien asiakkaiden tilannetta. (Huurre & Kiiski 2011, 6.)

Kehitysvammaisten asumispalveluja järjestetään tuettuna, ohjattuna tai autettuna asumisena. Kaupungin vammaispalveluilla on kolme autettua eli ympärivuorokautista asumispalvelua tarjoavaa yksikköä: Kotiranta, Portsan Kehräkoti ja Ruusukujan palveluasunnot, jotka järjestävät asumispalvelua yhteensä 34 kehitysvammaiselle asiakkaalle. Näistä Kotiranta ja Portsan Kehräkoti soveltuvat erityisesti ikääntyneille kehitysvammaisille henkilöille. Ruusukujan palveluasunnoissa on myös palveluasumista vaikeavammaisille. Ohjattua asumista noin 30 kehitysvammaiselle henkilölle tarjotaan Kurjenkallion ja Tervahovin asunnoissa. Myös tuetun asumisen piirissä olevia kehitysvammaisia aikuisia tuetaan yksilöllisen suunnitelman mukaisesti Paletin ohjaajien toimesta ja kotihoidolla. (Huurre & Kiiski 2011, 5-6.)

4 ITSEMÄÄRÄÄMISOIKEUS

Perustuslain 1 §:n mukaan Suomen valtiosääntö turvaa ihmisarvon loukkaamattomuuden, yksilön vapauden ja oikeudet sekä edistää oikeudenmukaisuutta yhteiskunnassa. Myös lain 7 §:n mukaan jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. (Perustuslaki 1999/731.)

Itsemääräämisoikeus eli autonomia on ihmiselle kuuluva moraalinen oikeus tehdä vapaasti omaa elämäänsä koskevia valintoja ja päätöksiä ja toteuttaa niitä ilman, että muut ihmiset puuttuvat hänen valintoihinsa. Itsemääräämisoikeuden tarkoituksena on mahdollistaa yksilölle omien mielipiteiden muodostaminen ja niiden mukaan toimiminen. Tämä edellyttää kuitenkin, ettei loukata muiden ihmisten oikeutta itsemääräämiseen. (Pahlman 2003, 182–183; Pietarinen ym. 1998, 51, 81.)

Itsemääräämisoikeus on yksi keskeisistä periaatteista, joilla turvataan ihmisen oikeus vaikuttaa itseään koskevien tietojen käsittelyyn sekä valvontaan. Itsemäärääminen on kykyä päätösten tekemiseen ja tehtyjen päätösten toteuttamiseen eli kykyä harkintaan, päättämiseen ja toimintaan. (Tornberg 2012, 120.)

4.1 Kehitysvammaisuus ja itsemääräämisoikeus

Perustuslain 6§:n mukaan kaikki ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä ja ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan mm. vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. (Perustuslaki 1999/731.)

Kehitysvammaisten tukiliiton mukaan kehitysvammaisella henkilöllä on oma mielipide ja kukaan ei saa johdatella tai manipuloida hänen ajatuksiaan. Kehitysvammaisen henkilö saa päättää itse omista asioistaan, miten asuu ja missä käy töissä, miten ja kenen kanssa viettää vapaa-aikaansa, mitä vaatteita aamulla pukee päälleen tai mitä vaatteita ostaa. (Kvtl 2011.)

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista eli asiakaslaki (8§) vahvistaa sosiaalihuollon asiakkaan itsemääräämisoikeutta ja osallistumisoikeutta. Lain tärkein tavoite on lisätä sosiaalihuollon asiakkaiden itsemääräämistä. Asiakaslain säännökset painottavat perustuslain säännöstä osallistumisoikeudesta, jonka mukaan julkisen vallan tehtävänä on edistää yksilön mahdollisuuksia vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/ 2000.)

Myös YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista (Vammaisyleissopimus) on 2000-luvun ensimmäinen kattava ihmisoikeussopimus, jonka tarkoituksena on edistää ja suojella vammaisten ihmisten yhtäläisiä ihmisoikeuksia sekä edistää heidän synnynnäisen arvonsa kunnioittamista. Tämän sopimuksen keskeisenä tavoitteena on kieltää vammaisten ihmisten syrjintä ja taata jokaiselle yhdenvertainen kohtelu. Yleissopimuksen periaatteena on vammaisen ihmisen itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, yhdenvertaisuus, vammaisten henkilöiden hyväksyminen osana yhteiskuntaa sekä tehokas osallistuminen yhteiskuntaan. (YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista, 1 ja 3 artikla.)

4.2 Itsemääräämisoikeus ja elämänlaatu

Hyvinvointi kärsii, mikäli ihminen kokee, ettei hänellä ole keinoja vaikuttaa siihen, mitä itselle tapahtuu. Pyrkimys siihen, että voi itse vaikuttaa ja määrätä omaan elämäänsä liittyvistä asioista, on keskeinen ihmistä motivoiva tekijä. Hyvinvoinnin kannalta merkitystä on myös sillä, että ihminen uskoo omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. (Vernerin 2014 c.)

Kansainvälinen tutkimusryhmä (Lachapelle ym. 2005.) on tehnyt vertailevan tutkimuksen neljässä maassa (Kanada, Yhdysvallat, Belgia ja Ranska). Tutkimusryhmän tavoitteena oli selvittää itsemääräämisoikeuden vaikutusta kehitysvammaisten henkilöiden elämänlaatuun. Kyselytutkimukseen osallistujia oli neljästä maasta yhteensä 182 aikuista, joilla oli lievä älyllinen kehitysvamma ja jotka asuivat perheensä kanssa, itsenäisesti omassa asunnossa tai kehitysvammaisten asumisyksiköissä. Tutkimusryhmä mittasi elämänlaatukyselylomakkeella itsemääräämisoikeuteen liittyvää elämänlaatua. Tutkimuksen tulokset osoittivat, että itsemääräämisoikeus parantaa kehitysvammaisten henkilöiden elämänlaatua ja vaikuttaa heidän tyytyväisyyteensä omaan elämäänsä. Myös Kasken ynnä muiden (2012) mukaan mahdollisuus vaikuttaa omaan elämäänsä ja olla aktiivinen omien asioidensa suhteen, vahvistaa kehitysvammaisen henkilön itsetuntoa. (Kaski ym. 2012, 187.)

4.3 Kehitysvammaisten itsemääräämisoikeuden erityispiirteet

Normalisaatioperiaate edellyttää, että kehitysvammahuollossa otetaan huomioon jokaisen kehitysvammaisen henkilön yksilölliset tarpeet, varsinkin kun ne vaihtelevat suuresti eri syistä ja eriasteisesti yksilöittäin. Yksi syrjäytymistä aiheuttava keskeinen tekijä vammaisilla henkilöillä on se, että yksilöllä ei välttämättä ole valtaa häntä itseään koskevissa asioissa. Vaikeavammainen on tässä suhteessa erityisen hankalassa asemassa, sillä elämässään selviytyäkseen hän on riippuvainen muiden ihmisten avusta. (Kaski ym. 2012, 262; Eriksson 2008, 13.)

Kuten muillakin kansalaisilla, myös kehitysvammaisilla on oikeus päättää omista asioistaan sekä oikeus siihen apuun ja tukeen, joka perustuu heidän tarpeisiinsa. Kehitysvammaisten henkilöiden kohdalla haaste on se, että henkilön älylliset rajoitukset vaikeuttavat sopeutumista ympäristöön. Myös kehitysvammaisuuden erilaisten määritelmien mukaan henkilön puuttuvat toimintaedellytykset aiheuttavat elinikäistä tuen tarvetta. Tämä tarkoittaa sitä, että kehitysvammainen henkilö tarvitsee välttämättä ja toistuvasti jonkun toisen henkilön apua päivittäisissä toimissa, työssä ja opiskelussa, harrastuksissa, yhteiskunnallisessa osallistumisessa tai sosiaalisen vuorovaikutuksen ylläpitämisessä. (Kaski ym. 2012, 25; THL 2014.)

Lisäksi kehitysvammaisella henkilöllä voi olla myös lisävammoja, jotka voivat vaikeuttaa liikkumista, puhetta tai vuorovaikutusta muiden ihmisten kanssa. Kehitysvammaisen itsemääräämisoikeus voikin toteutua huonommin tällaisten fyysisten vajavuuksien myötä, sillä kyky suoriutua itsenäisesti kaikista päivittäisistä perustoiminnoista, arjen askareista tai arkielämästä ylipäänsä voi täten olla hankalaa. (Kaski ym. 2012, 98, 120–133)

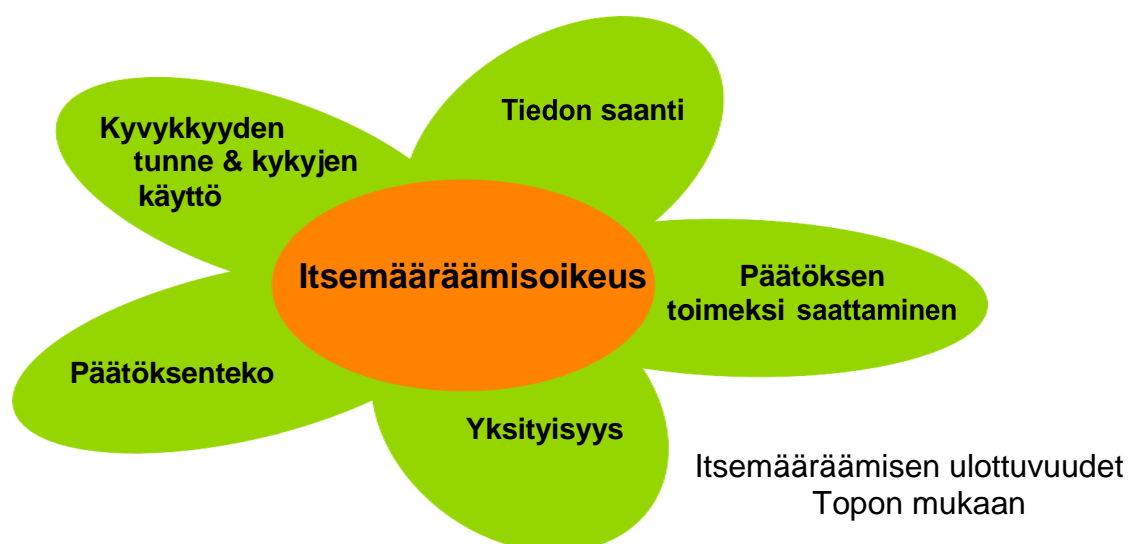
Myös Susan Eriksson (2008) toteaa tutkimuksessaan, että kehitysvammaisella henkilöllä ei ole samanlaista mahdollisuutta itsemääräämisoikeuteen samassa merkityksessä kuin niillä, jotka kykenevät huolehtimaan asioistaan itsenäisesti ja järjestämään itselleen palveluja ja elämään arkeaan haluamallaan tavalla.

Tämä johtuu siitä, että kehitysvammaisen henkilön riippuvuus muista ihmisistä on suuri. (Eriksson 2008, 112- 113, 11, 12.)

4.4 Itsemääräämisen toteutumisen edellytykset

Itsemääräämisen toteutuminen on ymmärretty yhdeksi ihmisarvon kulmakiveksi maailmanlaajuisesti. YK:n ihmisoikeuksien julistuksen mukaan ihmisen ainutlaatuisuuteen ja jakamattomaan ihmisarvoon liittyy hänen oikeutensa tulla kuulluksi omissa asioissaan, toiminnanvapaus sekä ruumiillinen koskemattomuus. (Topo 2013.)

Päivi Topo (2012) toteaa, että itsemäärääminen on moniulotteinen käsite ja sen vuoksi siitä erikseen säätäminen ja säädösten toimeenpano on käytännön elämässä vaikeaa. Topon mukaan itsemääräämisen ulottuvuuksia on vähintäänkin viisi ja itsemääräämisen toteutuminen edellyttää, että kaikki ulottuvuudet tulevat arjessa jollain tapaa huomioiduksi. Jos jokin osa-alue jää kokonaan huomiotta, ei itsemäärääminen voi toteutua. Itsemäärääminen vaatii kyvykkyyttä, oikeutta saada tietoa, mahdollisuuksia tehdä päätöksiä, voimavaroja saattaa ne toimeen ja yksityisyyden kunnioittamista. (Topo 2012.)

- Kyvykkyyden tunne ja kykyjen käyttö

Fyysisen samoin kuin psyykkisen ja sosiaalisen toimintakyvyn tukeminen on itsemääräämisen tukemista. Kyvykkyyden tunne ei välttämättä vaadi juurikaan esimerkiksi fyysistä toimintakykyä, se syntyy vuorovaikutuksessa elämän varrella. Ihmisen elämän peruslähtökohtiin kuuluu vuorovaikutus toisten ihmisten kanssa. Ihmisellä on tarve peilata omia ajatuksiaan toisten ihmisten avulla. Tämä korostuu erityisesti vaikeissa elämäntilanteissa. Toisten ihmisten tuella ihminen voi esimerkiksi sairauden kohdatessa hahmottaa itseään uudella tavalla uudessa elämäntilanteessa. (Topo 2012; Vilen ym. 2002, 44.)

Sosiaalialan työn keskeinen periaate on asiakaslähtöisyys ja itsemääräämisoikeus on asiakaslähtöisyyden perusulottuvuus. Asiakaslähtöisen toiminnan perustana on vahva ammattitaito ja hyvinvointia edistävä ilmapiiri. Asiakaslähtöisen toiminnan edellytyksenä on se, että asiakkaan tarpeet ja odotukset tunnetaan, toiminnassa kyetään reagoimaan näiden tarpeiden mukaisesti ja asiakas saa toiminnasta arvostamansa ja toivomansa hyötyä. (Talentia 2013, 14–15; Rostila 2001, 39.)

Hyvä vuorovaikutus, kannustus ja rohkaisu ovat erittäin tärkeitä kehitysvammaisen aikuisen motivoimisessa, sillä erityisesti aikuisen kokemusmaailmaan liittyy usein enemmän epäonnistumisen tunteita, kuin menestystä. Kehitysvammaisten henkilöiden työskentelevän ammattilaisen tulee toimia avoimesti ja luottamuksellisesti ja rohkaista kehitysvammaisten henkilöiden keskinäistä kanssakäymistä tarjoamalla tilaisuuksia yhteiseen toimintaan sekä antaa sille tila. (Kaski ym. 2012, 253, 187, 188.)

- Tiedon saanti

Itsemääräämisen toinen ulottuvuus on oikeus saada tietoa itselle ymmärrettävässä muodossa esimerkiksi erilaisista mahdollisuuksista ja vaihtoehtoista työssä, asumisessa, erilaisissa palveluissa, jotta voi osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon. Jotta ihminen voi tehdä itseään koskevia

päätöksiä, hän tarvitsee itseään koskevia tietoja eri vaihtoehtoista ja niiden seurauksista. (Topo 2012.)

Sosiaalialan ammatillisuuteen kuuluu selvittää asiakkaalle hänen oikeutensa ja velvollisuutensa sekä erilaiset vaihtoehdot ja eri ratkaisuvaihtoehtojen edut, haitat ja seuraukset, jotta tämä voi tehdä omat ratkaisunsa. Vaihtoehdot on kuvattava niin, että asiakas ymmärtää riittävästi niiden sisällön ja merkityksen. Asiakkaan osallisuus voi toteutua vain, jos hän saa riittävää ja oikeaa tietoa oikeuksistaan. (Topo 2012; Asiakaslaki 812/2000, 5 §; Talentia 2013,14.)

- Päätöksenteko

Itsemääräämisen kolmas ulottuvuus on oikeus tehdä itseään koskevia päätöksiä. Tätä varten ihminen tarvitsee itseään koskevia tietoja ja ymmärrystä eri vaihtoehtoista ja niiden seurauksista. Ilman välttämätöntä tietoa on mahdoton olla osallisena itseään koskevassa päätöksenteossa. Päätöstä varten ihmisellä on oltava vaihtoehtoja: menenkö ulos, jäänkö sisään, syönkö ruuan vai otanko vain voileivän jne. On myös oltava aikaa tehdä päätös. (Topo 2012.)

Sosiaalihuoltoa toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon asiakkaan toivomukset ja mielipide ja muutoinkin kunnioitettava hänen itsemääräämisoikeuttaan. Sosiaalialan ammattilaisen tulee arvostaa ja kunnioittaa asiakkaan itsemääräämisoikeutta sekä rohkaista häntä laajaan osallisuuteen. Asiakkaalle on annettava mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa palvelujensa suunnitteluun ja toteuttamiseen. Sama koskee hänen sosiaalihuoltoonsa liittyviä muita toimenpiteitä. Sosiaalialan ammattilaisen on pyrittävä toiminnassaan turvaamaan asiakkaan oikeuden toteutuminen. (Topo 2012; Asiakaslaki 812/2000, 8 §; Talentia 2013, 14.)

Silloin, kun asiakas ei kykene ilmaisemaan tahtoaan tai ottamaan vastuuta toiminnastaan, sosiaalialan ammattihenkilö varmistaa yhteistyössä asiakkaan laillisen edustajan taikka omaisen tai muun läheisen henkilön kanssa, että asiakasta kohdellaan ihmisarvoisesti ja hänen asiansa käsitellään oikeudenmukaisesti. (Talentia 2013,14.)

Kehitysvammaisen ihmisen pitäisi voida vaikuttaa mahdollisimman paljon oman elämänsä ratkaisuihin. Työntekijän tulisikin pystyä hyväksymään asiakkaiden uudet kokemukset, valinnat ja vastustaminen ja sallimaan käyttäytymisestä aiheutuvat seuraukset turvalliseen rajaan saakka. On tärkeää, että työntekijä pystyy ymmärtämään kehitysvammaisen asiakkaan yksilölliset tarpeet ja ominaisuudet. Kehitysvammaisuuden määrittely älykkyyksiän ja eliniän välisenä kehityksellisenä erona voi johtaa siihen, että ympäristö pitää kehitysvammaista henkilöä lapsenomaisena. Tämä saattaa johtaa siihen, että hänen iänmukaiset tarpeensa jätetään huomiotta. (Kaski ym. 2012, 253, 150.)

- Päätöksen toimeksi saattaminen

Kyky saattaa päätöksensä toimeksi on neljäs itsemääräämiseen liittyvä ulottuvuus. Jotta päätös voi toteutua tarvitaan siihen resursseja. Kehitysvammaisen henkilön puuttuvat toimintaedellytykset kaventavat hänen mahdollisuuksiaan toteuttaa itse omat päätöksensä. Jossain vaiheessa ollaan ehkä tilanteessa, että pelkkä asunnosta poistuminen vaatii muiden ihmisten apua tai pelkän ulos haluamisen ilmaisu sanallisesti on mahdotonta. Silloin olennainen osa itsemääräämisoikeutta eli se, että on valtaa saattaa päätöksensä toimeen, on kaventunut erittäin paljon. (Topo 2012.)

Sosiaalialan ammattilaisen tulee rohkaista asiakasta laajaan osallisuuteen ja auttaa häntä sekä löytämään omat voimavaransa että vahvistamaan niitä. (Talentia 2013,14.) Kasken ynnä muiden (2012) mukaan työntekijän tulisi toimia niin, että kukin kehitysvammaisen henkilö saa kaiken tarpeellisen avun. Hänen on myös varmistettava se, että käytännön asiat eivät estä asiakkaan hoito- ja kuntoutussuunnitelman toteuttamista. (Kaski ym. 2012, 252–253.)

- Yksityisyys

Viimeinen itsemääräämisen ulottuvuus on oikeus yksityisyyden suojaamiseen. Mikäli ihmiseen liittyviä luottamuksellisia tai muutoin intiimejä tietoja levitellään ympäriinsä, loukkaa se kyseistä ihmistä. Hänen oikeutensa itse määrätä, miten paljon hän yksityisistä asioistaan kertoo, on sivuutettu. Kunnioitus toisen

yksityisyyttä kohtaan kertoo siitä, että toista arvostetaan - hänet huomataan ensisijaisesti ihmisenä. Kunnioituksen puute esineellistää vähitellen ihmisen. Sosiaalialan ammattilaisen tulee kunnioittaa asiakassuhteen luottamuksellisuutta ja varjella asiakkaansa yksityisyyttä noudattamalla työtään sääteleviä salassapitosäännöksiä. (Topo 2012; Asiakaslaki 812/2000, 3 luku; Talentia 2013, 8.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Opinnäytetyömme on tutkimuksellinen. Olemme kiinnostuneet aikuisten kehitysvammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeuden tutkimisesta ja pyrimme etsimään vastauksia tutkimuskysymyksiin tekemällä haastatteluja, joiden tuloksena syntyy uutta tietoa tutkimusraportin muodossa. (Hyry-Honka 2011, 3; Salonen 2013, 5.)

5.1 Opinnäytetyön tavoite ja tutkimustehtävät

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, millaisia kokemuksia ja mielipiteitä asumisyksiköiden työntekijöillä on kehitysvammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeudesta ja sen toteutumisesta arjen toiminnoissa. Työn tarkoituksena oli myös tuoda esiin näiden asumisyksiköiden työntekijöiden ehdotuksia asukkaiden itsemääräämisoikeuden parantamiseksi. Tutkimustehtävämme pyrkii vastaamaan seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Mikä on työntekijöiden käsitys asukkaiden itsemääräämisoikeudesta?
2. Miten asukkaiden itsemääräämisoikeus toteutuu asumisyksiköiden arjessa?
3. Miten asukkaiden itsemääräämisoikeutta voitaisiin parantaa?

5.2 Opinnäytetyön tutkimusmenetelmä

Tämän opinnäytetyön tutkimusmenetelmäksi valitsimme sekä tutkimuskysymysten että tutkimuksen kohderyhmän perusteella kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimusmenetelmän. Laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä

tilastollisiin yleistyksiin. Siinä pyritään mm. kuvaamaan jotain ilmiötä tai tapahtumaa, ymmärtämään tiettyä toimintaa tai antamaan teoreettisesti mielekäs tulkinta jollekin ilmiölle. (Tuomi & Sarajärvi, 2002, 87; Metsämuuronen 2009, 220.)

Laadullinen tutkimus voidaan tehdä silloin, kun halutaan tutkia luonnollisia tilanteita ja ollaan kiinnostuneita yksittäisten henkilöiden kokemuksista. (Tuomi & Sarajärvi, 2002, 87; Metsämuuronen 2009, 220.) Tutkimuskohteena oli Turun kaupungin vammaispalveluiden asumisyksiköiden työntekijät ja pyrkimyksemme oli saada selville heidän mielipiteensä asukkaiden itsemääräämisoikeudesta, minkä vuoksi opinnäytetyö oli hyvä toteuttaa laadullisella tutkimusmenetelmällä.

Laadullinen tutkimusmenetelmä vastaa myös sen vuoksi paremmin opinnäytetyömme tutkimuskysymykseen, että tämän menetelmän tavoitteena on ihmisten omat kuvaukset koetusta todellisuudesta. Laadullisella tutkimusmenetelmällä tehdyllä tutkimuksella on mahdollista tavoittaa ihmiselle merkitykselliseksi koettuja tapahtumaketjuja. Laadullisella tutkimusmenetelmällä tehdyn tutkimuksen ei kuitenkaan ole tarkoitus löytää totuutta tutkittavasta asiasta. Totuuden etsimisen sijaan tarkoituksena on ihmisten kuvaamien kokemusten avulla luoda johtolankoja ja vihjeitä, joiden avulla sitten voidaan tehdä tulkintoja. (Vilka 2006, 97–98.)

5.3 Tiedonkeruu

Opinnäyte on tekijänsä harjoitustyö, jonka tarkoituksena on osoittaa oppineisuutta omalla alallaan. Tässä mielessä opinnäytteiden aineistojen koot eivät vaikuta samat kriteerit kuin muiden tutkimusten: ratkaisevaa ei ole aineiston koko vaan tulkintojen kestävyys ja syvyys. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 87; Eskola & Suoranta 2000, 67.)

Opinnäytetyömme toteutettiin haastattelemalla ja haastateltavat olivat kolmesta asumisyksiköstä yhteensä kuusi työntekijää, jotka olivat kiinnostuneita opinnäytetyömme aiheesta. Tutkimuksen kohderyhmä eli haastateltavat valittiin asumisyksiköiden esimiesten avustuksella.

Aivan ensimmäiseksi lähetettiin tutkimussuunnitelma Turun vammaispalvelujohtajalle ja pyydettiin lupaa suorittaa asumisyksiköiden työntekijöiden haastattelut. Hän puolsi tutkimuksen tekemistä ja Turun vammais- ja vanhuspalveluiden palvelualuejohtaja myönsi tutkimusluvan. Tutkimusluvan myöntämisen jälkeen, lähetettiin asumisyksiköiden esimiehille saatekirje, jossa esiteltiin tutkimuksen aihe ja pyydettiin auttamaan haastateltavien valinnassa. Esimiehet tiedottivat asiasta omalle työyhteisölleen, mitä kautta halukkaita löytyi haastatteluun.

Tiedonkeruumenetelmänä käytimme haastattelua, joka on laadullisen tutkimuksen yksi yleisimmistä aineistonkeruumenetelmistä. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 73.) Haastattelun idea on hyvin yksinkertainen ja järkevä: kun haluaa tietää jotain ihmisestä ja hänen ajatuksistaan, kannattaa kysyä häneltä suoraan. Haastattelu on hyvä väline tiedon hankinnalle, kun haluaa kuulla ihmisten mielipiteitä, kerätä tietoja, käsityksiä ja uskomuksia. (Eskola & Suoranta 2000, 85; Hirsjärvi & Hurme 2001, 11, 35.)

Päädyimme teemahaastattelun tekemiseen, jotta työntekijöiden omat kokemukset ja näkemykset tulevat mahdollisiksi. Teemahaastattelu tuo haastateltavien äänen kuuluviin ja korostaa haastateltavien elämysmaailmaa ja heidän määritelmiään tilanteista. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 48.)

Sopivien ja tarkoituksenmukaisten teema-alueiden ja haastattelukysymysten laatimisen avulla pyrimme myös löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimustehtävän kannalta. Tavoitteenamme oli tuottaa työntekijöiden kokemuksiin perustuvaa tietoa ja saada syvempää ja täsmällisempää tietoa todelliselle pohdinnalle. Haastatteluissamme oli viisi teema-aluetta, joihin kuului yhteensä 15 kysymystä ja kaikilla haastateltavilla oli samat kysymykset.

Teemahaastattelu suoritettiin yksilöhaastatteluna. Mielestämme se sopii parhaiten saavuttamaan tämän tutkimuksen tavoitteet, kun se esti muita henkilöitä vaikuttamasta keskusteluun ja näin haastateltavat pystyivät puhumaan vapaasti omista kokemuksistaan ja ajatuksistaan. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 63.) Haastateltavien suostumuksella haastattelut nauhoitettiin,

joten haastateltavat pystyivät keskittymään paremmin asioihin. Hirsjärven ja Hurmeen (2001) mukaan teemahaastatteluun luonteeseen kuuluu haastattelujen tallentaminen. Sen avulla haastattelu sujuu nopeasti, tarkemmin ja helposti ilman katkoja. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 92.) Näin tutkimusaineiston kerääminen onnistui parhaalla mahdollisella tavalla.

Haastattelut suoritettiin asumisyksiköissä elo- ja syyskuun aikana 2015. Ennen haastattelua lähetettiin teema-alueet ja haastattelukysymykset haastateltaville tutustuttaviksi ja sovimme haastattelun ajan ja paikan. Kaikki haastateltavat olivat naisia ja heidän työkokemuksensa kehitysvammatyöstä oli keskimäärin 14 vuotta. Haastattelut kestivät 40 minuutista 60 minuuttiin ja ne nauhoitettiin nauhurille ja kertynyt aineisto litteroitiin eli kirjoitettiin tekstiksi sanasta sanaan.

5.4 Aineiston analyysi

Kun haastattelut oli kirjoitettu puhtaaksi, päädyimme analysoimaan aineiston käyttäen sisällönanalyysia, joka on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää kaikissa laadullisissa tutkimuksissa. Sisällönanalyysissa ensimmäinen tehtävä on aineiston järjestäminen sen jälkeen, kun se on kerätty, purettu tekstiksi ja valmisteltu teknisesti käsiteltävään muotoon. Laadullisen tutkimuksen aineiston analyysin tarkoitus on luoda aineistoon selkeyttä ja siten tuottaa mahdollisimman uutta tietoa tutkittavasta asiasta kadottamatta kuitenkaan siinä olevaa tietoa. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 93; Eskola & Suoranta 2000, 150, 137.)

Myös sisällönanalyysi toteutettiin aineistolähtöisesti, millä pyrittiin luomaan tutkimusaineistosta teoreettinen kokonaisuus. Aineistolähtöisessä analyysissa analyysiyksiköt valittiin aineistosta tutkimuksen tarkoituksen ja tehtävänasettelun mukaisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 97.)

Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissa tavoitteenamme oli jäsentää ja tiivistää teemahaastatteluista saamaamme aineistoa niin, että se vastaa parhaiten tutkimuskysymyksiin. Kävimme jokaisen teeman erikseen läpi ja jokaisen teeman alla oleviin kysymyksiin haimme vastauksiksi suoria ilmaisuja

tiivistetystä aineistosta. Sitten yhdistimme samankaltaiset teemat yhteen ja niistä syntyi lopulta kolme pääteemaa: työntekijöiden käsityksiä kehitysvammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeudesta, asukkaiden itsemääräämisoikeuden toteutuminen asumisyksiköiden arjessa ja työntekijöiden ehdotuksia kehitysvammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeuden parantamiseksi.

5.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Eskolan ja Suorannan (2000) mukaan laadullisessa tutkimuksessa tutkijan täytyy jatkuvasti pohtia ja tarkastella tekemiään ratkaisuja ja tällä tavoin ottaa kantaa sekä analyysin kattavuuteen että tekemänsä työn luotettavuuteen. (Eskola & Suoranta 2000, 208.)

Tutkimuksen luotettavuuden kannalta pyrimme välttämään virheiden syntymistä. Valitsimme sopivia menetelmiä ja laadimme huolellisesti haastattelurungon tutkimusongelman ratkaisuun. Teema-alueet ja haastattelukysymykset lähetettiin etukäteen haastateltaville tutustuttaviksi ja jokaisen haastattelun alussa varmistettiin vielä, että haastateltavat ovat tutustuneet haastattelurunkoon ja tietävät mihin pyritään.

Teemahaastatteluihin osallistuivat henkilöt, joilla oli kokemusta kehitysvammatyöstä ja jotka olivat kiinnostuneita opinnäytetyömme aiheesta. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 74.) Kaikki haastattelut suoritimme yhdessä ja haastattelun joustavuuden ansiosta meillä oli mahdollisuus toistaa kysymyksiä, oikaista väärinkäsityksiä, selventää ilmausten sanamuotoja ja käydä keskustelua haastateltavien kanssa. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 75.)

Myös tutkimusta tehtäessä luottamuksellisuudella on suuri merkitys. On tärkeää kertoa, miten tutkimusaineistoa käytetään ja säilytetään niin, että tutkittavien tunnistetiedot pysyvät turvassa. Tutkimukseen osallistuminen on aina vapaaehtoista ja tutkimus on aina myös mahdollista keskeyttää. Tutkittaville täytyy tarjota riittävästi informatiivista tietoa tutkimukseen liittyvistä asioista. Haastattelutavat (yksilö- vai ryhmähaastattelu) ja mahdollinen haastattelun

nauhoittaminen tai kuvaaminen pitää kertoa tutkittaville ennen tutkimukseen osallistumista. (Kuula 2006, 108–109, 106–107.)

Ennen haastattelua lähetettiin kaikille osallistujille haastattelurungon lisäksi suostumuslomake ja saatekirje, joissa tiedotettiin tutkimuksesta ja sen tarkoituksesta. Saatekirjeestä ja suostumuslomakkeesta ilmeni osallistumisen vapaaehtoisuus, aineistonkeruun toteutustapa, haastattelun arvioitu kesto, haastattelun käsittelytapa ja luottamuksellisuus sekä tutkijoiden nimet ja heidän vaitiolovelvollisuutensa. Näin pystyttiin varmistamaan haastateltavien riittävä informointi sekä vapaaehtoisuus.

6 TUTKIMUSTULOKSET

Päätteemojen alla olevat tulokset ovat toimineet opinnäytetyön tuloksien pohjana ja niiden avulla pyrimme täydentämään ja selventämään tutkimuksemme tuloksia. Aineiston tiivistämisen ja luokittelemisen avulla pystyimme paremmin tekemään tulkintoja ja pohtimaan analyysin tuloksia sekä tekemään omat johtopäätökset loppuraportissa. Ennen kuin käymme haastattelujen tuloksia läpi päätteemoittain, kerromme taustatietoja yksiköiden asukkaista.

6.1 Asumisyksiköiden taustatiedot

Kolmesta aikuisten kehitysvammaisten asumisyksiköstä yksi oli ohjattu ja kaksi autettua asumispalveluyksikköä. Näissä asumisyksiköissä asuu yhteensä 45 henkilöä, joista 22 on lievästi, 21 on keskivaikeasti ja 2 on vaikeasti kehitysvammaista. Lähes 72 prosenttia asukkaista selviytyy päivittäisistä toiminnoistaan melko itsenäisesti ja 28 prosenttia tarvitsee paljon tukea ja ohjausta. Asukkaista 11 prosentilla eli viidellä on myös puhevamma. Asumisyksiköissä ei asu syvästi kehitysvammaisia eikä kukaan asukkaista ole täysin autettava päivittäisissä toiminnoissaan.

6.2 Kehitysvammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeus

Ensimmäisen pääteeman tuloksilla pyrimme etsimään vastauksia opinnäytetyön ensimmäiseen tutkimuskysymykseen, joka oli työntekijöiden käsitys asumisyksiköiden asukkaiden itsemääräämisoikeudesta. Tämän pääteeman yhteydessä työntekijät nostivat esiin seuraavat asiat: itsemääräämisoikeuden vaikutus hyvinvointiin, kehitysvammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeuden erityispiirteet sekä osallisuuden merkitys itsemääräämisoikeuden toteutumisessa.

- Itsemäärääminen ja hyvinvointi

Asumisyksiköiden työntekijöiltä kysyttiin ensin, mitä itsemääräämisoikeus yleisesti tarkoittaa ja onko sillä merkitystä ihmisen hyvinvoinnille. Haastateltavat kertoivat itsemääräämisoikeuden tarkoittavan sitä, että ihminen pystyy itse tekemään omaa elämäänsä koskevia päätöksiä sekä toteuttamaan niitä omien kykyjensä ja tietojensa mukaan.

”Itsemääräämisoikeus on toiveiden ja halujen ja itseään koskevien asioiden toteuttaminen.”

Puolet haastateltavista oli sitä mieltä, että ihmisen itsemääräämisoikeus on monitahoinen asia, johon vaikuttavat lainsäädännön ja henkilön elinympäristön lisäksi moni muu seikka eikä kukaan meistä voi päättää kaikesta elämään liittyvistä asioista niin kuin itse haluaa. Kuitenkin kaikkien haastateltavien mukaan itsemäärääminen on jokaisen ihmisen perusoikeus, jolla on suora myönteinen vaikutus ihmisen hyvinvointiin.

”Kyllä sillä on hirveän suuri merkitys tietenkin, kun pystyy vaikuttamaan omaan elämään.”

- Asukkaiden itsemääräämisoikeuden erityispiirteet

Haastateltavilta kysyttiin miten kehitysvammaisen henkilön kehitystaso ja toimintakyky voivat rajoittaa hänen itsemääräämistään. Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että asukkaiden itsemääräämisen toteutumiseen vaikuttaa se,

millä tasolla henkilön älylliset kyvyt ovat. He kokivat, että asukkailla, joilla on lievä älyllinen kehitysvamma, itsemääräämisoikeus toteutuu paremmin kuin niillä asukkailla, joilla on keskivaikea tai vaikea älyllinen kehitysvamma.

”No aika paljon rajoittaa jos henkilön älyllinen kehitystaso on matala, hänen on vaikea päättää niistä omista asioista tai tavallaan ei ymmärrä niitä asioita mistä pitäisi tehdä päätös.”

Haastateltavien mielestä mitä vaikeampi kehitysvammaisuuden aste on, sitä vaikeampi asukkaan on ilmaista itseään, tunteitaan, tahtoaan ja mielipiteitään. Näiden asukkaiden vahva riippuvuus muista saattaa vähentää heidän tunnetta itsemääräämisoikeudesta. Nämä asukkaat tarvitsevat runsaasti apua ja tukea itseään koskevassa päätöksenteossa. Eräs haastateltavista mainitsi, että tähän vaikuttavat myös ne aiemmat kokemukset perheessä, joita asukas on kokenut ennen kuin joutuu muuttamaan pois vanhempiensa luota.

Myös haasteltavien vastauksissa tuli esiin asukkaiden kommunikaatiokyky. Asukkaat, joilla on puheen tuottamisen hankaluuksia, tarvitsevat paljon henkilökunnan tukea itsemääräämisoikeutensa toteuttamiseen. Tämä vaatii henkilökunnalta hieman tavallista enemmän sitoutuneisuutta ja motivoituneisuutta sekä tietoa eri kommunikaatiomenetelmistä.

”Kommunikaation puute tuo omia haasteita siihen, että miten ensinnäkin tuoda esiin niitä asiakkaiden omia tarpeita.”

- Osallisuuden ja itsemääräämisen tukeminen

Työntekijöiltä kysyttiin, miten asukkaiden ääntä kuunnellaan ja heidän vuorovaikutustaan ja osallisuuttaan tuetaan. Kaikkien haastateltavien mukaan asukkaita kuunnellaan ja heidän mielipiteensä, näkemyksensä, toiveensa ja tarpeensa pyritään selvittämään ja toteuttamaan. Asumisyksiköissä pidetään tärkeänä asukkaiden itsemääräämisoikeutta ja asukkaat saavat itse päättää omista asioistaan kykyjensä mukaan.

”Me kuunnellaan hyvin asukkaita ja aika paljon kysymme heidän mielipiteitä ja toiveitaan.”

Puolet haastateltavista toi esiin, että asukkaiden mielipide voi olla välillä mahdoton ja utopistinen. Tällöin kerrotaan, miksi sitä ei voi toteuttaa esimerkiksi vaaroista, hinnoista tai ajankohdasta johtuen. Kuitenkin näissäkin tapauksissa pyritään keskustelemaan avoimesti asukkaiden kanssa ja löytämään heille sopivia vaihtoehtoja.

Kaikki työntekijät pitivät tärkeänä asukkaiden oikeutta osallistua heitä koskeviin päätöksiin. Vastauksista tuli ilmi, että asumisyksiköissä pyritään jatkuvasti parantamaan asiakaslähtöisyyttä sekä edistämään asukkaiden osallisuutta.

”Kyllä aina pyritään kertomaan kun tulee jotain asukasta koskevia asioita. Kerrotaan asia, josta pitäisi päättää, annetaan vaihtoehtoja ja hyvin kuunnellaan heidän mielipidettä.”

Yhteisöllisyyttä ja osallisuutta toteutetaan muun muassa järjestämällä säännöllisiä asukaspalavereja, joissa keskustellaan yhteisistä asioista ja pyritään yhdessä sopimaan pelisäännöistä ja muusta toiminnasta.

”Meillä on myös asukaskokouksia, joissa saa kertoa kaikennäköistä erilaisista asioista.”

Kaikkien haastateltavien vastauksista kävi selkeästi ilmi, että asumisyksiköissä pyritään panostamaan asiakaslähtöisen toiminnan kehittämiseen sekä tukemaan asukkaita laajaan osallisuuteen.

”Meidän ajatus on se, että me puututaan mahdollisimman vähän ja he hoitavat kaiken mitä he pystyvät hoitamaan itse.”

”Yhteistyökin silloin tietysti sujuu paremmin asukkaiden kanssa”

Haastateltavat toivat esiin, että asukkaat kokevat olevansa tyytyväisiä siihen, että heidän toiveitaan on otettu mahdollisuuksien mukaan huomioon. Asukkaiden tyytyväisyys ja viihtyminen näkyvät arjen toiminnassa sekä palautteen antamisessa.

”Meidän asukkaat ovat ihan hyvin suorapuheisiä ja he osaavat ilmaista jos joku asia ärsyttää tai muuta.”

Haastateltavien vastauksissa nousi ilmi, että henkilökunta pyrkii myös toiminnassaan varmistamaan, että puhevammaiset asukkaat ovat tulleet kuulluiksi ja heidän toiveensa on ymmärretty oikein. Näiden tavoitteiden saavuttamiseksi työntekijät käyttävät selkokieltä ja erilaisia puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiomenetelmiä, kuten tukiviittomat (ilmeet, eleet), kuvat ja tietokone. Lisäksi paperiin kirjoittaminen ja piirtäminen ovat hyviä apukeinoja, joita hyödynnetään aika paljon asumisyksiköissä puhevammaisten asukkaiden kommunikaation tukemisessa.

Myös haastateltavista enemmistö on osallistunut Kehitysvammaliiton tietotekniikka- ja kommunikaatiokeskuksen eli Tikoteekin tarjoamaan OIVA-prosessiin, jonka tavoitteena on vahvistaa vaikeasti puhevammaisten ihmisten ja työntekijöiden vuorovaikutustaitoja. Nämä työntekijät kokivat, että OIVA-vuorovaikutusmalli on vahvistanut heidän vuorovaikutustaitojaan ja sen ansiosta asukkaiden tyytyväisyys, varsinkin puhevammaisten asukkaiden kohdalla, on lisääntynyt ja haastavat käyttäytymiset ovat vähentyneet.

”Olen ollut kyllä OIVA- projektissa mukana ja sielläkin puhuttiin, että miten voidaan varmistaa, että asiakas on tullut kuulluksi ja hänen asiat on ymmärretty oikein.”

Yksi haastateltava piti tärkeänä puhevammaisten asukkaiden kannalta, ettei henkilökunta vaihtuisi nopealla tahdilla. Hänen mukaansa henkilökunnan pysyvyys luo turvallisuutta, joka näkyy arjen sujuvuudessa sekä toimivissa suhteissa näihin asukkaisiin.

”Näiden puhevammaisten ihmisten kanssa minun mielestä on erittäin tärkeää, että henkilökunta ei vaihtuisi hirveästi koko ajan.”

Vastauksista kävi kuitenkin ilmi, että hyväkuntoiset lievästi kehitysvammaiset asukkaat, etenkin työssäkävijät, ovat hyvin tietoisia erilaisista asioista ja pystyvät pitämään oikeuksistansa ja tuomaan asioitansa esille.

”He ovat aika hyvin tietoisia ja kykeneväisiäkin itse hankkimaan tietoja.”

Henkilökunnan motivoituneisuudella koettiin olevan merkittävää vaikutusta siihen, että asukkailla olisi mahdollisimman paljon tietoa omista oikeuksistaan.

”Tietenkin meidän tehtävä on myös, että antaa lisätietoja ja varmistaa että asia tullut ymmärretyksi.”

6.3 Itsemääräämisoikeuden toteutuminen asumisyksiköiden arjessa

Toisen pääteeman tuloksissa pyrimme etsimään vastauksia opinnäytetyön toiseen tutkimuskysymykseen. Tarkoituksenamme oli selvittää, missä määrin asukkaat voivat päättää omista asioista arkielämässä. Työntekijät kokivat, että asukkaat pystyvät vaikuttamaan arjen valintoihin, jotka liittyvät muun muassa pukeutumiseen, ruokailuun ja raha-asioihin.

- Aamuherääminen

Työntekijöiden mukaan asumisyksiköiden asukkaat saavat itse päättää oman aamuheräämisensä. Poikkeuksena kuitenkin ne asukkaat, joilla on töitä, tarkka lääkitysajankohta tai muu poikkeuksellinen tapaaminen, kuten lääkärikäynti.

”Meidän asukkaat päättävät täysin itse. Saa herätä silloin kun haluaa.”

- Pukeutuminen

Kaikkien haastateltavien mukaan asukkaat pääsääntöisesti saavat itse valita vaatteensa ja vaikuttaa pukeutumiseensa. Asukkaille annetaan mahdollisuus valita päälle puettavat vaatteet.

”Vaatteet ovat jokaisella oman mielensä mukaiset.”

Asukkaita autetaan heidän tarpeidensa mukaan sään- ja asianmukaisten vaatteiden valitsemisessa.

”Jos ei ole pukeutunut sään mukaisesti, tietenkin huomautetaan siitä.”

Myös työntekijät ovat tukena ja apuna vaateostoksilla, mutta asukkaat saavat vaikuttaa ostettaviin vaatteisiinsa. Ostoksia tehdessä työntekijät ovat

opastamassa asukkaan kanssa sopivan kokoisia vaatteita ja sitä, mitkä vaatteet sopivat yhteen.

- Syöminen ja juominen

Kahdessa asumisyksikössä ruoat tulevat keskuskeittiöstä ja asukkailla on määrätty ruokailuajat, josta on sovittu heidän kanssa. Näissä asumisyksiköissä asukkaat eivät pysty vaikuttamaan heille tarjottuun ruokaan. Toisin kuin ruokailuun liittyvät asiat, kuten tarjottavan ruoan määrän sekä oman halun mukaan ruokajuoman ja leivän, voivat he päättää itse. Kuitenkin näiden asumisyksiköiden työntekijöiden mukaan asukkaiden toiveita ruokailusta voidaan viedä eteenpäin keittiöön.

Eräs haastateltavista mainitsi, että asukkaat saavat viikonloppuisin ja juhlapyhinä syödä herkkuja ja saunoessa juoda haluamaansa juotavaa. Sama koskee myös ruokailuja, jolloin he voivat henkilökunnan avustuksella laittaa omaa lempiruokaansa.

Yhdessä asumisyksikössä, jossa kaikki asukkaat ovat melko itsenäisiä, ruoka ei tule keskuskeittiöstä. Tässä yksikössä asukkailla on mahdollisuus esittää toiveitaan ja osallistua varsinaiseen ruoan valmistukseen. Kyseisessä asumisyksikössä työntekijät avustavat ja ohjaavat asukkaita hankkimaan ruokatarvikkeita ja valmistamaan ravitsemuksellisesti tasapainoista ja monipuolista ruokaa.

- Huoneen sisustaminen

Asumisyksiköiden asukkailla on käytössään kodinomainen huone. He saavat kalustaa ja sisustaa itse oman huoneensa tutuilla ja tärkeillä huonekaluilla siten kuin tahtovat. Myös työntekijät auttavat asukkaita heidän tarpeidensa mukaan ja huolehtivat siitä, että huoneiden sisustuksessa on huomioitu mahdollisimman hyvin ergonomiset tekijät.

”Jokainen saa oman asuntonsa itse sisustaa ihan oman näköiseksi.”

”Me yritämme tukea ja käydä heidän kanssa kaupassa jos he tarvitsevat verhot tai muita tavaroita.

- Raha-asiat

Kaikkien haastateltavien vastauksissa tuli esiin, että asukkailla on hyvin vähäiset mahdollisuudet päättää omista raha-asioistaan. Lähes kaikilla asukkailla on yleinen edunvalvoja tai omainen, joka hoitaa ja päättää asukkaiden rahankäytöstä.

Asumisyksiköiden asukkailla on tietty pieni summa viikossa, jonka saavat käyttää haluamallaan tavalla. Viikkorahan määrä vaihtelee toisistaan riippuen asukkaiden varallisuudesta.

”Jokaisella on eri summa omien tulojen ja menojen mukaan.”

”Viikkorahan suuruus vaihtelee heidän välillä paljonkin.”

Viikkorahan käytössä asukkailla on enemmän päätösvaltaa omaan raha-asiointiin liittyen. Asukkaiden rahoja säilytetään toimistossa ja työntekijät seuraavat ja kirjaavat tarkasti ylös asukkaiden rahankäytön ja saldon. Asukkaille annetaan sopiva määrä rahaa riippuen kyseessä olevasta menosta, kuten esimerkiksi harrastusta tai tapahtumaa varten. Aukkaat saavat ostaa kaupasta pienempiä ostoksia omien tarpeiden ja toivomusten mukaan. Mutta kalliimmat ostokset tehdään aina edunvalvojan tai omaisen harkinnassa ja luvalla.

”Soitamme edunvalvojalle ja kysymme mielipiteen asukkaan rahankäyttöön liittyen”

- Harrastukset ja vapaa-aika

Asumisyksiköiden asukkaat saavat päättää itsenäisesti omista harrastuksistaan ja vapaa-ajankäytöstään. Monet asukkaat ovat aktiivisia ja pyrkivät itse hakemaan tietoa erilaisista harrastuksista ja tapahtumista sekä käymään niissä itsenäisesti. On niitäkin asukkaita, jotka eivät ole halukkaita osallistumaan mihinkään harrastuksiin tai tapahtumiin. Näissä tapauksissa työntekijät pyrkivät

kannustamaan ja motivoimaan heitä toimintaan. Työntekijät pyrkivät välittämään tietoa asukkaille erilaisista harrastusmahdollisuuksista ja tapahtumista. Tarkoituksena on mahdollistaa asukkaille valintoja, joita he eivät itsenäisesti pysty löytämään tai päättämään.

”Joku harrastaa enemmän ja toinen ei tavallaan halua osallistua välttämättä mihinkään.”

”Tietoja annetaan ja rohkaistaan heitä harrastamaan sekä osallistumaan vapaa-ajan toimintoihin.”

Monella asumisyksiköiden asukkaalla on vapaa-ajan henkilökohtainen avustaja, joka mahdollistaa harrastusten ja vapaa-ajan käytön. Työntekijät huolehtivat myös henkilökohtaisen avun järjestämisestä niille asukkaille, jotka eivät kykene itsenäisesti osallistumaan tapahtumiin ja harrastuksiin.

- Itsemääräämisoikeuden rajoittaminen arjen toiminnassa

Toisen pääteeman tuloksissa tuli myös esiin asukkaiden itsemääräämisoikeuden rajoittaminen arjen toiminnassa. Kaikkien työntekijöiden vastauksista kävi selkeästi ilmi, että vaikka asukkaiden itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen on asumisyksiköiden tärkeimpiä toimintaperiaatteita, vastaan tulee myös haastavia tilanteita, joissa valinnanmahdollisuuksia joudutaan rajoittamaan. Syitä rajoittamiseen työntekijät mainitsivat useita eri tekijöitä. Asumisyksiköissä itsemääräämisoikeutta on jouduttu rajoittamaan asukkaiden terveyteen ja turvallisuuteen kohdistuvan uhan vuoksi.

Kaksi haastateltavista toi esiin muistin ja fyysisen toimintakyvyn heikkenemisen sekä suuntavaiston puutteen ja niiden tuomat haasteet asukkaille. Nämä vaikeuttavat itsenäistä liikkumista ja asiointia talon ulkopuolella sekä aiheuttavat asukkaiden liikkumisvapauden rajoittamista. Esimerkiksi ulkoilu ilman valvontaa saattaa olla vaarallista asukkaalle, kun aiempien kokemusten perusteella asukas on joutunut vaikeuksiin ja vaaratilanteisiin yksin liikkeudessaan.

”Kaikki eivät osaa mennä yksin ulos tai eivät osaa tulla takaisin.”

Haastateltavista yli puolet koki, että terveydelliset syyt vaikeuttavat välillä asukkaiden oman tahdon toteutumista. He totesivat, että syöminen on monelle kehitysvammaiselle hyvin tärkeää ja he voisivat usein syödä loputtomiin vailla minkäänlaista kylläisyyden tunnetta, joten terveydellisistä syistä siihen joudutaan usein tekemään rajoituksia. Yksi työntekijä mainitsi pahan diabeteksen yhdistettynä kovaan haluun syödä herkkuja. On sekä tärkeää että hankalaa saada asukas ymmärtämään, ettei ole hänen omaksi parhaaksi syödä jatkuvasti herkkuja.

”Heidän terveyden kannalta tulee syödä kunnon aterioita mutta ei voi kuitenkaan syödä loputtomasti.”

Yksi työntekijä toi esille tapauksen, jossa itsemääräämisoikeutta joudutaan rajoittamaan muiden asukkaiden asuinviihtyvyyden takia. Työntekijä mainitsi, että asukkaiden kanssa on yhteisesti sovittu ruokailutilanteisiin liittyvistä käyttäytymissäännöistä. Mikäli asukkaalla on vaikeuksia pitää kiinni sovituista säännöistä, on hänen oikeuttaan osallistua yhteiseen ruokailuun jouduttu rajoittamaan, esimerkiksi asukas on syönyt ateriansa omassa huoneessaan kahden päivän ajan. Työntekijä ilmoitti perusteluksi sen, että näin kaikkien asukkaiden ruokarauha olisi parhaiten taattu. Jos asukas ei antaisi toisille ruokarauhaa, häntä pyydetään poistumaan omaan huoneeseensa. Asukkaan kanssa keskustellaan asiasta myöhemmin, kun hän on rauhoittunut.

”Yhdessä olemme sopineet yhteiset säännöt, ei riitelyä, kiroilua, toisten tönimisiä tai vastaavaa.”

Myös eräs haastateltavista kertoi rahan käytön rajoituksista, silloin kun asukkaalla oli ongelmia rahankäytössä. Asukkaalla oli peliriippuvuus ja hänen koko viikkoraha meni pelikoneisiin. Tässä tapauksessa viikkorahan määrää jouduttiin pienentämään. Pyysimme tietyn ajan kuitteja ostoksista, jotka todistivat asukkaan käyttävän rahojaan muuhun kuin pelaamiseen. Perusteluna tällaiselle toimintatavalle työntekijä esitti, että vaikka kyseessä ei ollut kauheasta riippuvuudesta ja hänellä olikin oikeus käyttää omaa rahaa mihin haluaa, mutta hänellä ei ollut enään muihin menoihin varaa.

Kaikki työntekijät korostivat, että edellä mainittuja tilanteita ei voitu ratkaista muilla keinoilla kuin rajoituksilla. Työntekijät kokivat kuitenkin, että se on hankala tilanne, kun joudutaan rajoittamaan asiakkaan itsemääräämistä. Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että näitä rajaamisia ei kukaan tee yksin, vaan niistä keskustellaan harkitusti työyhteisössä ja sovitaan asukkaiden ja heidän omaisen kanssa. Myös kaikki työntekijät pitivät tärkeänä, että työntekijöiden velvollisuus on huolehtia asukkaiden turvallisuudesta ja terveydestä sekä niiden edistämistä.

6.4 Asukkaiden itsemääräämisoikeuden parantaminen

Tässä pääteemassa pyrimme etsimään vastauksia opinnäytetyön viimeiseen tutkimuskysymykseen. Tuomme esille asumisyksiköiden työntekijöiden ehdotuksia siitä, miten asukkaiden itsemääräämisoikeutta voitaisiin parantaa. Työntekijät mainitsivat, että monet eri tekijät, kuten esimerkiksi työntekijän asenne ja motivaatio, työyhteisön arvot ja toimintatavat sekä vaikuttavat asukkaiden itsemääräämisoikeuden parantamiseen.

- Työntekijän rooli

Haastateltavat korostivat sitä, että työntekijöillä on suuri merkitys kehitysvammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeuden parantamisessa. Heidän mielestä kehitysvammaisten henkilöiden kanssa työskentelevillä pitäisi olla aito kiinnostus asiakkaita kohtaan. Haastateltavien mielestä on tärkeää, että työntekijä pystyy ymmärtämään kehitysvammaisen asukkaan yksilölliset tarpeet ja ominaisuudet.

”Työntekijällä on aika tärkeä rooli asukkaiden itsemääräämisoikeuden toteutumisessa.”

”Mielestäni asenne ratkaisee ja jokaisella työntekijällä täytyy olla hyvä asenne.”

Työntekijät pitivät asiakaslähtöisyyttä erittäin tärkeänä omassa työssään. Työntekijöiden motivoituneisuudella ja asiakaslähtöisellä työotteella koettiin

olevan merkittävää vaikutusta siihen, että asukas uskaltaa ilmaista itseään ja tunteitaan sekä kertoa omista tarpeistaan.

”Työntekijän tulee ymmärtää asiakaslähtöisyyden merkityksen asiakastyön lähtökohtana.”

Pyrkimyksenä on saada kehitysvammaisen henkilön ääni ja mielipide kuuluviin sekä parantaa hänen itsemääräämisoikeuttaan. Kun pyritään saamaan asukkaan tarpeet ja toiveet esille, kyetään myös parhaiten vastaamaan hänen yksilöllisiin tarpeisiin tarjoamalla todellisia vaihtoehtoja. Asukkaan itsemääräämisoikeus lisääntyy, kun annetaan hänen tehdä omaan elämäänsä kuuluvia valintoja omien kykyjensä puitteissa.

”Kiinnostunut henkilöstö kohtelee asukasta asiallisesti ja pystyy paremmin antamaan hänelle vaihtoehtoa arjen juttuihin.”

- Työyhteisön toimintatavat

Työntekijät korostivat sitä, että työyhteisön sisäinen toimivuus ja hyvä ilmapiiri sekä henkilökunnan osaaminen edistäisivät asukkaiden itsemääräämisoikeuden toteutumista. Hyvin toimiva työyhteisö edistää perustehtävän toteutumista ja auttaa työyhteisöä suuntaamaan voimavaransa perustehtävän hoitamiseen.

”... tarkoitus on perustehtävän toteuttaminen eli miksi olemme täällä töissä.”

”Jos työntekijät eivät pysty toimimaan keskenään, sitten työstä ei tule yhtään mitään.”

Asumisyksiköissä työntekijöiden kesken vallitsee hyvä yhteishenki ja jokainen pyrkii omalta osaltaan osallistumaan ja vaikuttamaan työyhteisön tavoitteiden edistämiseen. Hyvän työilmapiirin ansiosta pystytään keskustelemaan asioista ja luomaan yhteisiä linjauksia yhdessä.

”Meillä on hyvä ilmapiiri ja me pystymme puhumaan asioista.”

”Ongelmien ratkaisu edellyttää hyvää ilmapiiriä työyhteisössä.”

Työntekijät pitivät tärkeänä, että työyhteisön sisäisen toimivuuden ja hyvän ilmapiirin kehittäminen on jatkuva prosessi. Heidän mielestään työyhteisön toimintatapoja tulee arvioida säännöllisesti ja miettiä, voisiko asioita tehdä käytännössä jotenkin toisin, jotta asukkaiden itsemääräämisoikeus toteutuisi paremmin.

”Kaikessa tekemisessä on aina vara parantaa ja siihen mahdollisuuteen.”

”Yhdessä työskentely on myös osa ammattitaitoa.”

Henkilöstöllä on säännölliset työyhteisöpalaverit, joissa keskustellaan asukkaiden asioista ja yhteisistä käytännöistä sekä arvioidaan tavoitteiden toteutumista. Nämä keskustelut auttavat näkemään paremmin mahdolliset muutostarpeet. Työyhteisön toimintatapojen muuttaminen voi myös parantaa asukkaiden itsemääräämisoikeuden toteutumista.

”Kyllä aina voi tulla erimielisyyksiä asukkaiden asioista, mutta yritetään vaan keskustella asiasta ja mietitään yhdessä, mikä on asukkaiden kannalta paras tapa.”

Työntekijät kokivat, että työyhteisöpalavereissa pyritään yhdessä luomaan oppiva ja kannustava työilmapiiri, jossa uskalletaan ottaa asioita avoimesti puheeksi ja niistä voidaan keskustella asiallisesti.

”Se on mielestäni tosi kiva, että ei tarve yksin tarkkailla, voidaan yhdessä miettiä ja silti saadaan yhteisön kaikkien ihmisten ideat työn kehittämiseen.”

Työntekijöiden mielestä asukkaiden itsemääräämisoikeuden parantamiseen vaikuttaa se, että henkilökunta pystyy työssään toteuttamaan yhteisesti sovitut käytännöt kaikkien asiakkaiden kohdalla tasa-arvoisesti, mutta kuitenkin jokaisen asiakkaan yksilöllisen tilanteen huomioon ottaen.

”Työyhteisössä kaikkien pitää noudattaa yhdessä sovittuja sääntöjä, jotka jossakin tapauksessa voivat vaikuttaa itsemääräämisoikeuteen.”

Jotta asukas voisi tehdä itseään koskevia päätöksiä, työntekijän tulee kohdata asiakas yksilöllisesti ja kunnioittaa hänen itsemääräämisoikeutta asiakaslähtöisesti.

”Mietimme yhdessä arjen tilanteita ja pyrimme tarjoamaan jokaiselle asukkaalle sopivan yksilöllisen ratkaisun.”

- Koulutus ja resurssi

Työntekijöiden mielestä henkilöstön kouluttaminen parantaa kehitysvammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeutta. Heidän mukaansa henkilöstön tehtävä on kantaa vastuu työyhteisön ammatillisen osaamisen vahvistamisesta koulutuksen avulla.

Edellytykset asukkaiden itsemääräämisoikeuden toteutumiseksi paranevat, kun työntekijät kehittävät ammatillista osaamistaan, ja kun heillä on laaja ymmärrys asiakkaiden erityistarpeille.

”Osaaminen on tärkeää, koska henkilökunnan pitäisi tietää mitä tehdään ja miksi tehdään.”

Henkilökunnan koulutuksen lisäksi riittävä henkilökunnan määrä koettiin olevan suotuisia vaikutuksia kehitysvammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeuden parantamiseen. Asumisyksiköissä pyritään tukemaan asukkaita omatoimisuuteen ja ohjauksen avulla päättämään omista asioistaan. Työntekijät kokivat, että yksilöllisen ajan ja ohjauksen antaminen edistävät heidän asumisyksiköissä itsemääräämisoikeuden toteutumista. Tämä edellyttää henkilöstöresurssien riittävyyttä, jolloin työntekijöillä olisi paremmat edellytykset kuunnella asukkaita ja huomioida heidän mielipiteensä.

”Riittävä henkilökunnan määrä vaikuttaa siten, että pystytään yksilöllisesti ohjaamaan asukasta ja ottamaan hänen omat mieltymyksensä huomioon.”

- Asukaspalaverit

Yhteistyö asukkaiden kanssa koettiin myös tärkeäksi itsemääräämisoikeuden toteutumisen paranemisen kannalta. Yhteistyö asukkaiden kanssa ja asennoituminen asiakaslähtöisyyteen asumisyksiköissä ilmenee säännöllisissä asukaspalavereissa, joissa asukkaat voivat esittää toiveitaan ja puhua haluamistaan asioistaan sekä tuoda esille erilaisia näkemyksiä. Keskustelu auttaa pääsemään yhteisymmärrykseen käsiteltävistä asioista ja ongelmista. Pyrkimyksenä on löytää yhdessä paras mahdollinen näkemys. Keskustelussa on tärkeä mahdollistaa asukkaiden osallisuus, sillä asukkaiden osallistumisella on keskeinen asema heidän itsemääräämisoikeuden parantamisessa.

”Tämä on asukkaiden koti, siksi pitää aina kysyä heidän mielipiteitään asioita päätettäessä.”

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä osuudessa esittelemme tutkimustuloksista tehtyjä johtopäätöksiä.

- Kehitysvammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeus

Opinnäytetyön ensimmäisenä tehtävänä oli selvittää, mikä on työntekijöiden käsitys asumisyksiköiden asukkaiden itsemääräämisoikeudesta. Haastatteluissa tämän tutkimukseen liittyen nostettiin myös esiin seuraavat asiat: itsemääräämisoikeuden vaikutus hyvinvointiin, kehitysvammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeuden erityispiirteet sekä osallisuuden merkitys itsemääräämisoikeuden toteutumisessa.

Työntekijät kuvailivat itsemääräämisen jokaisen ihmisen perusoikeudeksi päättää itse omaa elämäänsä koskevista asioista sekä toteuttaa niitä omien kykyjensä ja tietojensa mukaan. Työntekijöiden mukaan itsemääräämisoikeudella on suora myönteinen vaikutus ihmisen hyvinvointiin.

Kehitysvammaisen henkilön itsemääräämisen toteutumiseen vaikuttavaksi tekijäksi koettiin erityisen merkittäväksi hänen kehitysvamman aste ja

toimintakyky. Työntekijöiden mielestä vaikeasti kehitysvammaiset asukkaat sekä puhevammaiset asukkaat tarvitsevat huomattavasti tukea ja ohjausta itseään koskevassa päätöksenteossa.

Työntekijät pyrkivät asiakaslähtöisyyden kehittämisen kautta vahvistamaan asukkaiden osallisuutta, jotta asukkaiden itsemääräämisoikeus toteutuisi. Asukkaita kuunnellaan ja heidän mielipiteensä, näkemyksensä, toiveensa ja tarpeensa pyritään selvittämään ja toteuttamaan. Asukkaita rohkaistaan ja kannustetaan tekemään päätöksiä omista asioistaan omien kykyjensä mukaan. Työntekijät huolehtivat myös siitä, että asukkailla olisi mahdollisimman paljon tietoa omista oikeuksistaan.

- Itsemääräämisoikeuden toteutuminen asumisyksiköiden arjessa

Opinnäytetyön toisena tehtävänä oli selvittää, missä määrin asukkaat voivat päättää omista asioistaan asumisyksiköiden arjessa. Haastatteluissa käsiteltiin seuraavia asukkaiden arkielämään liittyviä asioita: aamuhäätäminen, pukeutuminen, ruokailu, huoneen sisustaminen, raha-asiat, harrastukset ja vapaa-ajanvietto.

Haastatteluista saaduista vastauksista kävi keskeisesti ilmi, että asukkaat saavat pääsääntöisesti itse määrätä omaan arkielämään liittyvistä asioista. Työntekijöiden mukaan asukkaiden toiveet ja tarpeet ovat usein arkisia, jotka tulevat hyvin esille heidän päivittäisissä toiminnoissaan.

Tulosten mukaan asumisyksiköiden asukkaat saavat itse valita vaatteensa ja vaikuttaa pukeutumiseensa sekä siihen mihin aikaan he aamuisin heräävät. Vaateostoksilla työntekijät tukevat ja ohjaavat asukkaita. Työntekijät huomioivat asukkaiden mielipiteet vaatehankinnoista, joten asukkaat saavat vaikuttaa ostettaviin vaatteisiinsa.

Asukkaiden huoneet on pyritty sisustamaan heidän omien tarpeiden ja toivomusten mukaisesti. He saavat itse valita harrastuksensa sekä viettää vapaa-aikansa asumisyksiköiden ulkopuolella esimerkiksi osallistumalla yhdistysten toimintoihin.

Haastatteluissa kävi ilmi, että ruokailun osa-alueella asukkaiden itsemääräämisoikeus toteutuu osittain täysin. Autettujen asumispalveluyksikköjen asukkailla ei ole mahdollisuutta vaikuttaa ruoan valintaan, mutta heidän mielipiteitään kysytään ja toiveita ruokailusta viedään eteenpäin keskuskeittiöön. Itsemääräämisoikeus kuitenkin toteutuu osittain valittaessa ruokajuomaa ja leipää.

Vastauksissa tuli myös esiin, että asukkailla on hyvin vähäiset mahdollisuudet päättää omista raha-asioistaan. Asukkaiden rahankäytöstä päättää yleinen edunvalvoja tai omainen. Asukkailla on käytettävissä tietty pieni rahasumma viikossa, jonka he saavat käyttää haluamallaan tavalla, mutta kalliimmat ostokset tehdään aina edunvalvojan tai omaisen harkinnassa ja luvalla.

Kaikki työntekijät korostivat vastauksistaan, että ne asukkaat, jotka selviytyvät päivittäisistä toiminnoistaan melko itsenäisesti, tekevät paljonkin itsenäisiä valintoja omaa arkielämää koskevissa asioissa. Kuitenkin kaikkien haastateltavien mukaan asumisyksiköissä pyritään siihen, että asukkaat, jotka tarvitsevat runsaasti apua ja tukea itseään koskevassa päätöksenteossa, saavat ohjausta arkielämässään siten, että kykenevät itsenäisiin valintoihin ja ratkaisuihin.

Lisäksi kaikkien työntekijöiden vastauksista kävi selkeästi ilmi, että asukkaiden annetaan päättää omista asioistaan mahdollisimman paljon heidän kykyjensä mukaan; mutta vastaan tulee myös haastavia tilanteita, joissa joudutaan käyttämään rajoitustoimenpiteitä. Työntekijöiden mukaan näitä toimenpiteitä käytetään vain hyvin harkitusti silloin, kun muut toimenpiteet eivät toimi tilanteen ratkaisemiseksi. Keskeisinä periaatteina on, että kaikissa tilanteissa ensisijaisesti etsitään keinoja asiakkaan itsemääräämisoikeuden edistämiseksi ja rajoitustoimenpiteiden käytön vähentämiseksi.

- Työntekijöiden ehdotuksia itsemääräämisoikeuden parantamiseksi

Opinnäytetyön viimeisenä tehtävänä oli myös selvittää, miten asukkaiden itsemääräämisoikeutta voitaisiin parantaa. Työntekijöiden mielestä asukkaiden

itseäänmäärämisosoikeuden parantamiseen vaikuttavia tekijöitä ovat: henkilökunnan asenne, koulutus ja resurssit, työyhteisön toimintatavat ja asukaspalaverit.

Haastateltavat pitivät tärkeänä, että työntekijän asenteet kehitysvammaista henkilöä kohtaan vaikuttavat ratkaisevasti itseäänmäärämisosoikeuden parantamiseen. Onnistumisen kannalta nähtiin tärkeäksi se, että työntekijä onnistuu luomaan turvallisen ja välittävän ilmapiirin sekä muodostamaan luottamuksellisen suhteen asukkaan kanssa. Pyrkimyksenä on saada esille mahdollisimman realistinen kuva asukkaiden tarpeista ja toiveista.

Saaduista vastauksista kävi ilmi, että työyhteisön sisäinen toimivuus ja hyvä ilmapiiri sekä henkilöstön riittävyys ja hyvä ammatillinen osaaminen tukevat työyhteisöä perustehtävän toteuttamisessa ja sen kautta edistäisivät asukkaiden itseäänmäärämisosoikeuden toteutumista. Työntekijöiden mielestä työyhteisön toimintatapoja tulee arvioida säännöllisesti ja miettiä, voisiko asioita tehdä käytännössä jotenkin toisin, jotta asukkaiden itseäänmäärämisosoikeus toteutuisi paremmin.

Itseäänmäärämisosoikeuden parantamisen tärkeänä kulmakivenä myös nähtiin se, että henkilökunta tekee yhteistyötä asukkaiden kanssa arjen tilanteissa. Yhteistyö asukkaiden kanssa asumisyksiköissä ilmenee säännöllisissä asukaspalavereissa, joissa asukkaat saavat esittää toiveitaan ja puhua omista asioistaan. Pyrkimyksenä on saada asukkaiden oma ääni ja mielipide kuuluviin, jotka auttavat heidän itseäänmäärämisosoikeuden parantamista.

8 POHDINTA

Haastatteluista saatujen tulosten perusteella, asumisyksiköiden asukkaiden itseäänmäärämisosoikeuden toteutuminen tuntui olevan pääasiassa hyvin. Työntekijät pyrkivät mahdollistamaan asukkaiden itseäänmäärämisosoikeuden toteutumisen ja asukkaat saavat päättää itse omasta arjestaan, työntekijöiden pitäessä huolta siitä, että heidän turvallisuutensa ja terveytensä on samalla taattu. Tutkimuksemme aineisto osoitti myös, että asumisyksiköiden työntekijät

tuntevat kehitysvammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeuksiin liittyviä mahdollisuuksia, haasteita ja kehittämistarpeita.

Asumisyksiköissä ollaan kulkemassa oikeaan suuntaan ja yhä enemmän menossa kohti asukkaiden osallisuuden ja itsemääräämisoikeuden vahvistamista. Kehitysvammaisten henkilöiden oikeuksia painottava näkökulma onkin vuosien saatossa siirtänyt vammaispolitiikan painopisteen toimenpiteisiin, joiden tavoitteena on kehitysvammaisten henkilöiden yhdenvertaisuuden ja itsemääräämisoikeuden vahvistaminen siten, että henkilön oma mielipide ja toivomukset sekä yksilöllinen avuntarve ja elämäntilanne on otettava entistä vahvemmin huomioon palveluja ja tukitoimia suunniteltaessa ja järjestettäessä.

Huolimatta vammaispolitiikan kehittämisistä sekä yhteiskunnallisista muutoksista emme kuitenkaan voi olettaa, että asia kehittyy itsestään. Itsemääräämisoikeutta pidetään ehkä niin itsestään selvänä asiana, että sen tarkoitusta ja merkitystä ei ehkä pysähdytä pohtimaan riittävästi. Itsemääräämisoikeus on laaja ja moniulotteinen aihe, joka ei ole mikään valmis ja pysähtynyt luomus, vaan sitä pitää jatkuvasti huoltaa ja kehittää.

Tämä opinnäytetyön tekeminen on tarjonnut meille mahdollisuuden päästä tarkkailemaan kehitysvammaisten henkilöiden itsemääräämisen toteutumista, mikä on mielestämme aina tulkittava ja kehitettävä yhä asiakaskeskeisempään suuntaan. Oli mielenkiintoista ja antoisaa käydä keskustelunomaisissa haastatteluissa asumisyksiköiden työntekijöitä ja kuunnella heidän mielipiteitään ja kokemuksiaan vuosien varrelta kehitysvammaisten henkilöiden parissa. Mieltämme lämmittikin kovasti, että työntekijät suorittavat työnsä parhaalla mahdollisella tavalla ja asukkaiden itsemääräämisoikeuden toteutuminen ja sen edistäminen on kaikille yhteinen tavoite.

Niin tutkimustulosten kuin kokemuksemme mukaan voimme todeta, että viime kädessä kehitysvammaisen henkilön itsemääräämisoikeus asumispalvelussa määräytyy siitä, kuinka hänen kanssa työskentelevät kohtaavat hänet asiakaslähtöisesti. Sosiaalialan työn keskeinen periaate on asiakaslähtöisyys, jonka perusulottuvuus on itsemääräämisoikeus. Asiakaslähtöisyys edellyttää,

että asiakkaan yksilölliset tarpeet tunnetaan sekä toiminta toteutetaan näiden tarpeiden mukaisesti.

Sosiaalialan työn tavoitteena onkin hyvän tekeminen, ihmisten auttaminen, puutteen ja kärsimyksen vähentäminen, muutos ja kehitys. Olemme itsekin törmänneet työssämme sekä isoihin että pieniin asioihin, jotka näyttäytyivät usein olevan ristiriidassa näiden arvojen kanssa. Siksi on tärkeää välillä jäädä miettimään niitä kysymyksiä, joita sosiaalialan työ on saanut alkunsa juuri niihin liittyvien kysymysten pohtimisesta.

Kuten sosiaalialan ammattilaisten eettisissä periaatteissa (2013, 6) todetaan, että ”hyvä ammattietikka ei koskaan tule toteutumaan niin, että eettisestä pohdinnasta voitaisiin luopua. Ei ole olemassa käsikirjaa, josta katsottaisiin kuhunkin tilanteeseen sopivaa toimintaohjetta. Sosiaalialan työ on aina keskeneräistä. Kyseessä on jatkuva reflektioprosessi, jota täytyy jaksaa tietoisesti ylläpitää kaikessa ammatillisessa toiminnassa. Eettisiä ohjeita on tulkittava ja kehitettävä uudelleen, ja niistä on keskusteltava jatkuvasti.”

Itsemääräämisoikeus on varmaankin yksi haastavimmista eettisistä kysymyksistä kehitysvammatyössä, etenkin silloin, kun kysymys on vaikeasti kehitysvammaisesta henkilöstä, jolla itsenäinen valintojen tekeminen ei ole itsestäänselvyys. Henkilö on tässä suhteessa erityisen hankalassa asemassa, sillä elämässään selviytyäkseen hän on riippuvainen muiden ihmisten avusta. Itsemääräämisoikeuden toteutuminen näissä tilanteissa on moniulotteinen ja vaatii monien asioiden huomioimista sekä varautumista ja valmiuksia hyvin erilaisiin tilanteisiin, ja tämän myötä työntekijä joutuu jatkuvasti pohtimaan kuormittavia asioita kuten, missä määrin asiakkaalla on oikeus ja työntekijällä velvollisuus päättää asiakkaan asioista, huolehtia hänen hoidostaan, kuntoutuksestaan ja muistaa hänen elämää koskevista asioista.

Kaiken kaikkiaan kehitysvammaisen henkilön keskeistä arkielämän laadussa on se, minkälainen ihmisarvo hänelle annetaan keskellä arkielämää. Hänen riippuvuus muiden ihmisten avusta heikentää muutenkin hänen asemansa ja valtansa päättää itseään koskevissa asioissa. Kehitysvammaisen henkilön

itseääräämisoikeuden ja valinnanvapauden lisääntyminen arjen tilanteissa erityisesti silloin, kun hän ei itse pysty tahtoaan ilmaisemaan, edellyttää hyviä vuorovaikutustaitoja ja korkeaa ammattietiikkaa. Näihin arvoihin tulee kiinnittää lähitulevaisuudessa enemmän huomiota kehitysvammaisten laitosasumisen lakkauttamisen myötä, kun ollaan siirtämässä yhä enemmän kehitysvammaisia ihmisiä avohuoltoon, joka tulee toteutumaan Suomessa vuoteen 2020 mennessä.

- Jatkotutkimusehdotus

Haastatteluissa nousi esille, että asumisyksiköissä joudutaan joskus käyttämään asukkaiden kohdalla rajoittavia toimenpiteitä, joita työntekijät pitivät haastavina. Tutkimuksen aineiston analysoinnin yhteydessä meille tuli mieleen uusi itseääräämisoikeuslaki, joka on astunut voimaan vuoden 2014 marraskuussa. Lain tarkoitus oli vahvistaa asiakkaan ja potilaan itseääräämisoikeutta ja vähentää rajoitustoimenpiteiden käyttöä sosiaali- ja terveydenhuollossa. Samalla uusi laki pyrkii lisäämään sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöiden oikeusturvaa ja työturvallisuutta sekä selkeyttämään tilannetta siitä, mitä sosiaali- ja terveydenhuollon henkilökunta saa ja ei saa tehdä. Ennen tämän kyseenomaisen lain voimaantuloa muissa Suomen laissa oli säädetty kehitysvammaisten henkilöiden itseääräämisoikeuden rajoittamisesta kovin suppeasti, eikä ole tarkemmin määritelty, millaisissa tilanteissa rajoittaminen on perusteltua tai millaisilla keinoilla sitä voidaan toteuttaa.

Jatkossa olisi mielenkiintoista tutkia, miten kehitysvammaisten henkilöiden itseääräämisoikeus on parantunut uuden lain ansiosta, ja onko henkilökunnan mielestä työnteko parantunut ja selkiytynyt uuden lain myötä.

Jatkotutkimuksessa olisi mielenkiintoista myös selvittää, millaisia kokemuksia asukkailla on itseääräämisoikeutensa toteutumisesta asumisyksiköissä ja millaisia toiveita heillä on itseääräämisoikeuden toteutumisen lisäämiseksi.

- Tutkimustulosten hyödynnettävyys

Asiakkaiden itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen ja sen toteutuminen tulisi olla kehitysvammatyössä eräs tärkeimmistä ohjaavista arvoista. Kehitysvammatyössä on tärkeää tunnistaa sosiaalialan arvot ja ammattieettiset periaatteet, joiden sisäistämisen kautta pystymme parhaalla mahdollisella tavalla ohjaamaan arjen toimintaa.

Tämän tutkimuksen tuloksia voitaisiin hyödyntää esimerkiksi Turun vammaispalveluiden kehitysvammaisten asumisyksiköissä, kun työyhteisöissä keskustellaan kehitysvammatyötä ohjaavista periaatteista ja eettisistä kysymyksistä. Toivomme, että tutkimuksen tulokset antavat aihetta pohdintaan siitä, miten kehitysvammaisten ihmisten itsemääräämisoikeutta tulee ylläpitää sekä sen toteutumista kehittää jatkossa yhä paremmin.

LÄHTEET

- Ekmark, M. Heiniluoma, S. Huotari, I. Leino, S. & Puranen, T. 2010. Omaa kotia kohti. Ylöjärvi: Painohäme Oy.
- Eriksson, S. 2008. Erot, erilaisuus ja elinolot – Vammaisen arkielämä ja itsemäärääminen. Helsinki: Kehitysvammaliitto.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Hirsijärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Huurre, B. & Kiiski, K. 2011. Toimintasuunnitelma kehitysvammaisten palvelujen toteuttamiseksi 2013. Turku: Sosiaali- ja terveystoimi. Vammaispalvelut. Saatavilla: <http://ah.turku.fi/vammais/2013/0117001x/limages/1211142.pdf>
- Hyyry-Honka, O. 2011. Opinnäytetyöopas. Luettu 18.2.2015 <http://www.lapinamk.fi/loader.aspx?id=ee9068f5-42aa-4315-b290-ce74f32b475c>
- Ihalainen, J. & Kettunen, T. 2012. Turvaverkko vai trampoliini – sosiaaliturvan mahdollisuudet. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Kaski, M. Manninen, A. & Pihko, H. 2012. Kehitysvammaisuus. Helsinki: Sanoma Pro.
- Kehitysvammaisten tukiliitto ry. Kvtl 2011. Luettu 25.5.2015. <http://www.kvtl.fi/fi/meitse/tavoitteemme/julkilausumat/>
- Kehitysvammaisten tukiliitto ry. Kvtl 2015a. Palvelut ja tukitoimet. Luettu 14.5.2015. <http://www.kvtl.fi/fi/lakineuvonta/aihealueet-aakkosittain/palvelut-ja-tukitoimet/>
- Kehitysvammaisten Tukiliitto, Kvtl 2015b. Tärkeimmät lait. Luettu 19.4.2015. <http://www.kvtl.fi/fi/lakineuvonta/tarkeimmat-lait/>
- Kehitysvammaliitto ry. 1995. Kehitysvammaisuus. Määrittely, luokitus ja tukijärjestelmät. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry.
- Kehitysvamma-alan verkkopalvelu Vernerinet.net. 2013. Kehitysvammaisuuden diagnosointi. Luettu 1.5.2015. <http://verneri.net/yleis/kehitysvammaisuuden-diagnosointi>
- Kehitysvamma-alan verkkopalvelu Vernerinet.net. 2014 a. Mitä kehitysvammaisuus on? Luettu 21.4.2015. <http://verneri.net/yleis/mita-kehitysvammaisuus-on>
- Kehitysvamma-alan verkkopalvelu Vernerinet.net. 2014 b. Toimintakyvyn näkökulma. Luettu 24.4.2015. <http://verneri.net/yleis/toimintakyvyn-nakokulma>
- Kehitysvamma-alan verkkopalvelu Vernerinet.net. 2014 c. Itsemäärääminen. Luettu 27.4.2015. <http://verneri.net/yleis/itsemaaraaminen>
- Kehitysvamma-alan verkkopalvelu Vernerinet.net. 2015. Mikä on kehitysvamma? Luettu 23.4.2015. <http://verneri.net/selko/vammaisuus/kehitysvammaisuus/>
- Kuula, Arja 2006: Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Jyväskylä: Gummerus.
- Lachapelle, Y., Wehmeyer, M. L., Haelewyck, M.-C., Courbois, Y., Keith, K. D., Schalock, R., Verdugo, M. A. and Walsh, P. N. 2005. The relationship between quality of life and self-determination: an international study Journal of Intellectual Disability Research/ volume 49 part 10 pp740-744 october 2005

- Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 23.6.1977/519.
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812.
- Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 3.4.1987/380.
- Malm, M., Matero, M., Repo, M. & Talvela, E-L. 2012. Esteistä mahdollisuuksiin. Vammaistyön perusteet. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Metsämuuronen, J. 2009. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Helsinki: International Methelp OY.
- Niemelä, M. & Brandt, K. 2008. Kehitysvammaisten yksilöllinen asuminen. Pitkäaikaisesta laitosasumisesta yksilöllisempiä asumisratkaisuja. Helsinki: Yliopistopaino.
- Pahlman, Irma. 2003. Potilaan itsemääräämisoikeus. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Pietarinen, J., Launis, V., Räikkä, J., Lagerspetz, E., Rauhala, M. & Oksanen, M. 1998. Oikeus itsemääräämiseen. Helsinki: Painatuskeskus Oy.
- Rostila, I. 2001. Tavoitelähtöinen sosiaalityö; Voimavarakeskeinen ongelmaratkaisun perusteet. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Seppälä, H. & Rajaniemi, M. 2013. Sosiaalinen näkökulma. Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. Luettu 18.4.2015. <http://verneri.net/yleis/sosiaalinen-nakokulma>
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2003. Yksilölliset palvelut, toimivat asunnot ja esteetön ympäristö- Vammaisten ihmisten asumispalveluiden laatusuositus. Luettu 1.5.2015. http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-3779.pdf&title=Vammaisten_asumispalveluiden_laatusuositus_fi.pdf
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2015. Laitoshoidto. Luettu 2.5.2015. http://www.stm.fi/sosiaali_ja_terveyspalvelut/sosiaalipalvelut/laitoshoidto
- Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301.
- Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.
- Talentia 2013. Arki, arvot, elämä, etiikka- Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. Luettu 29.4.2015. http://www.talentia.fi/files/558/Etiikkaopas_2013_net.pdf
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos - THL 2014. Kehitysvammaisen henkilö ja henkilökohtainen apu. Luettu 22.4.2015. <http://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/itsenaisen-elaman-tuki/henkilokohtainen-apu/kehitysvammaisen-henkilo-ja-henkilokohtainen-apu>
- Topo, Päivi. 2012. Autonomia on arkinen asia. Luettu 28.4.2015. <http://www.muistiasiantuntijat.fi/memo.php?udpview=read&src=db25114&sid=69&issue=2012-03&lang=fi>
- Topo, Päivi. 2013. Itsemäärääminen on olennainen osa hyvinvointia. Suuntaaja lehti 3/2013. Aspa-säätiö. Luettu 20.4.2015. <http://www.aspasaatio.fi/sites/default/files/aineistoja/suuntaaja/index.html>
- Tornberg, J. 2012. Edunvalvonta, itsemääräämisoikeus ja oikeudellinen laatu. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Vilen, M. Leppämäki, P. & Ekström, L. 2002. Vuorovaikutuksellinen tukeminen sosiaali- ja terveysalalla. Juva: Bookwell Oy.

Viitala, S. Wiinikka, T. & Åkerblom, S. 2007. Parempaan kehitysvammaisten asumiseen- Viiden asumisyksikön arviointi. Ympäristöministeriön julkaisu. Helsinki: Edita Oy.

Vilka, H. 2006. Tutki ja havainnoi Helsinki: Tammi.

YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja sopimuksen valinnainen pöytäkirja. 2012. Luettu 26.4.2014.

http://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/ykn_vammaissopimus_uudistettu_painos_2012.pdf

Anoja/anojen suku- ja etunimet

1- Davood Avanloo2- Shieva Khakpoor

Kotiosoite ja puhelin

Tutkimuksen nimi ja aihe

Itsemääräämisoikeus asumisyksiköissä/Kehitysvammaisten itsemääräämisoikeus

Tutkimusaineiston koko

Tutkimus suoritetaan teemahaastatteluilla ja

Anoja on

AMK-opiskelija Muu tutkija Henkilökunta

Nykyinen työnantaja tai oppilaitos

Turun ammattikorkeakoulu, Ruiskatu 8, 20720 Turku

Nykyinen virka tai toimi

Tutkimuksen kohderyhmät

Tutkimus on

opinnäytetyö, mikä Tutkimuksellinen opinnäyte

muu tutkimus, mikä _____

kehittämistyö, mikä _____

Tutkimusmenetelmä Laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus

Tarvittavat resurssit

Aineiston kokoamisajankohta

1.6.- 30.9.2015

Tutkimuksen arvioitu valmistumisajankohta

17.11.2015Ohjaajat Outi Kivinen/ sähköposti: outi.kivinen@turkuamk.fi/ puhelin: 050 5985112rannaispalvelujohtaja Kaisa Kiiski puoltaa esitystä

Tutkimussuunnitelman hyväksyminen

Kyllä Ei

Päätösnumero

7,5 20 15Tutkimusluvan myöntäjä Sari Ahonen

JAKELU

Tutkimuslupa: tutkimuksen vastuhenkilö, luvan saaja, kehittämisen yksikkö
Tutkimusraportti ja tiivistelmä: vastuhenkilö, kehittämisen yksikkö

Hei!

Olemme sosiaalialan opiskelijoita Turun ammattikorkeakoulusta ja teemme opinnäytetyötä osana sosionomin (AMK) tutkintoamme. Opinnäytetyömme aiheena on kehitysvammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeus ja Turun kaupungin asumispalveluyksiköiden työntekijöiden kokemukset ja mielipiteet siitä.

Kiitos kovasti, että olet halunnut osallistua tähän haastatteluun ja antaa meille arvokasta tietoa opinnäytetyötämme varten. Kyselemme tässä haastattelussa ainoastaan asukkaiden itsemääräämisoikeuteen liittyviä asioita. Sinun näkemyksesi ja kokemuksesi ovat meille erittäin tärkeitä, jotta voisimme suorittaa tutkimuksen onnistuneesti.

Teemahaastattelu on keskustelunomainen tilanne, jossa käydään läpi ennalta suunniteltuja teemoja. Se suoritetaan yksilöhaastatteluna, joka estää muita henkilöitä vaikuttamasta keskusteluun ja näin haastateltava voi puhua vapaasti omista kokemuksistaan ja ajatuksistaan.

Haastattelu nauhoitetaan ja apuvälineenä käytämme sanelukonetta sekä mahdollisesti muistiinpanovälineitä. Tällöin pystyisit keskittymään asioihin paremmin kuin jos tähtäisimme vain muistiinpanoja. Haastattelun kesto on noin 1 tunti.

Haastattelut käsitellään ehdottoman luottamuksellisesti. Kenenkään yksittäisen työntekijän, työyksikön tai muiden asiaan liittyvien henkilöiden nimiä emme tutkimusraportissamme esitä. Myös hävitämme kaikki tutkimusaineistot (haastattelunauhut ja muistiinpanot) asianmukaisesti opinnäytetyömme valmistuttua.

Liitteenä on teema-alueita ja haastattelukysymyksiä, joita käymme yhdessä läpi. Voit tutustua niihin ja miettiä etukäteen vastauksia ennen varsinaista haastattelua. Otathan meihin yhteyttä, kun olet tutustunut niihin, jotta voimme sopia haastattelun ajan ja paikan.

Ps. Sekä haastattelurungossa että haastattelussa kehitysvammaista henkilöä käytetään ilman henkilö-liitettä, jotta tekstiä olisi helpompi lukea ja puhua.

Ystävällisin terveisin

Davood Avanloo ja Shieva Khakpoor

Teema-alueet ja haastattelukysymykset**1. Taustatiedot**

- Mikä on koulutuksesi, ammattinimikkeesi ja työkokemuksesi kehitysvammaisten parissa?
- Montako asukasta yhteensä asuu asumisyksikössäsi? _____ henkilöä.

Asukkaiden kehitysvammaisuuden aste: lievä___ hlö, keskivaikea___ hlö, vaikea___ hlö, syvä___ hlö.

Asukkaiden toimintakyvyn aste: melko itsenäisiä___ hlö, tarvitsevat paljon tukea ja ohjausta___ hlö, täysin autettavia___ hlö, puhevammaisia___ hlö.

2. Itsemääräämisoikeus

- Sinun näkemyksesi itsemääräämisoikeudesta.

3. Kehitysvammaisten itsemääräämisoikeus

- Mitkä ovat mielestäsi kehitysvammaisten itsemääräämisoikeuden erityispiirteet?

4. Itsemääräämisoikeuden toteutuminen asumisyksikössä**• Vuorovaikutuksen ja asiakaslähtöisyyden merkitys:**

- Miten kuunnellaan asukkaiden ääntä ja miten rohkaistaan ja autetaan osallistumaan itseään koskevaan päätöksentekoon?
- Miten varmistetaan, että asukas, varsinkin puhevammaisen henkilö, on tullut kuulluksi ja hänen toiveet on ymmärretty oikein?
- Kokevatko asukkaat, että heidän toiveita on otettu huomioon ja ovat tulleet kuulluiksi, miten se ilmenee?

• Tiedonsaannin merkitys:

- Saavatko asukkaat tarvittavaa tietoa erilaisista vaihtoehdoista, jotta voivat tehdä itseään koskevia päätöksiä? Miten varmistetaan sitä?

5. Asumisyksikön asukkaiden itsemääräämisoikeus arjessa

- Missä määrin asukkaat voivat päättää omista asioistaan arkielämässä?
- Jos on jouduttu rajoittamaan, miksi mielestäsi näin on jouduttu tekemään? Olisiko tilanteita voitu ratkaista joillakin muilla keinoilla kuin rajoituksilla? Jos olisi, niin miten?

6. Kehitysvammaisten itsemääräämisoikeuden parantaminen

- Sinun ehdotuksiasi kehitysvammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeuden toteutumisen edistämiseksi.

7. Mitä muuta vielä haluat sanoa haastatteluun liittyen?

SUOSTUMUSASIAKIRJA**TUTKITTAVAN SUOSTUMUS**

Allekirjoittamalla tämän asiakirjan suostun, että sosionomi (AMK) opiskelijat Davood Avanloo ja Shieva Khakpoor saavat käyttää haastattelussa antamiani tietoja opinnäytetyössään. Tutkimuksen aiheena on kehitysvammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeus ja Turun kaupungin asumispalveluyksiköiden työntekijöiden kokemukset ja mielipiteet siitä.

Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista ja tutkijat kysyvät haastattelussa ainoastaan asukkaiden itsemääräämisoikeuteen liittyviä asioita. Haastattelu nauhoitetaan ja litteroidaan ja tutkimusaineistoa käytetään vain tässä tutkimuksessa.

Paikka ja päivämäärä

Allekirjoitus ja nimenselvennys

TUTKIJOIDEN VAITIOLOSITOUS

Haastattelussa selvitettyjä tietoja käsittelemme ehdottoman luottamuksellisesti. Haastateltavan, työyksikön tai muiden asiaan liittyvien henkilöiden nimiä emme tutkimusraportissamme esitä. Myös hävitämme kaikki tutkimusaineistot (haastattelunauhut ja muistiinpanot) asianmukaisesti opinnäytetyömme valmistuttua.

Paikka ja päivämäärä

Allekirjoitukset ja nimenselvennökset